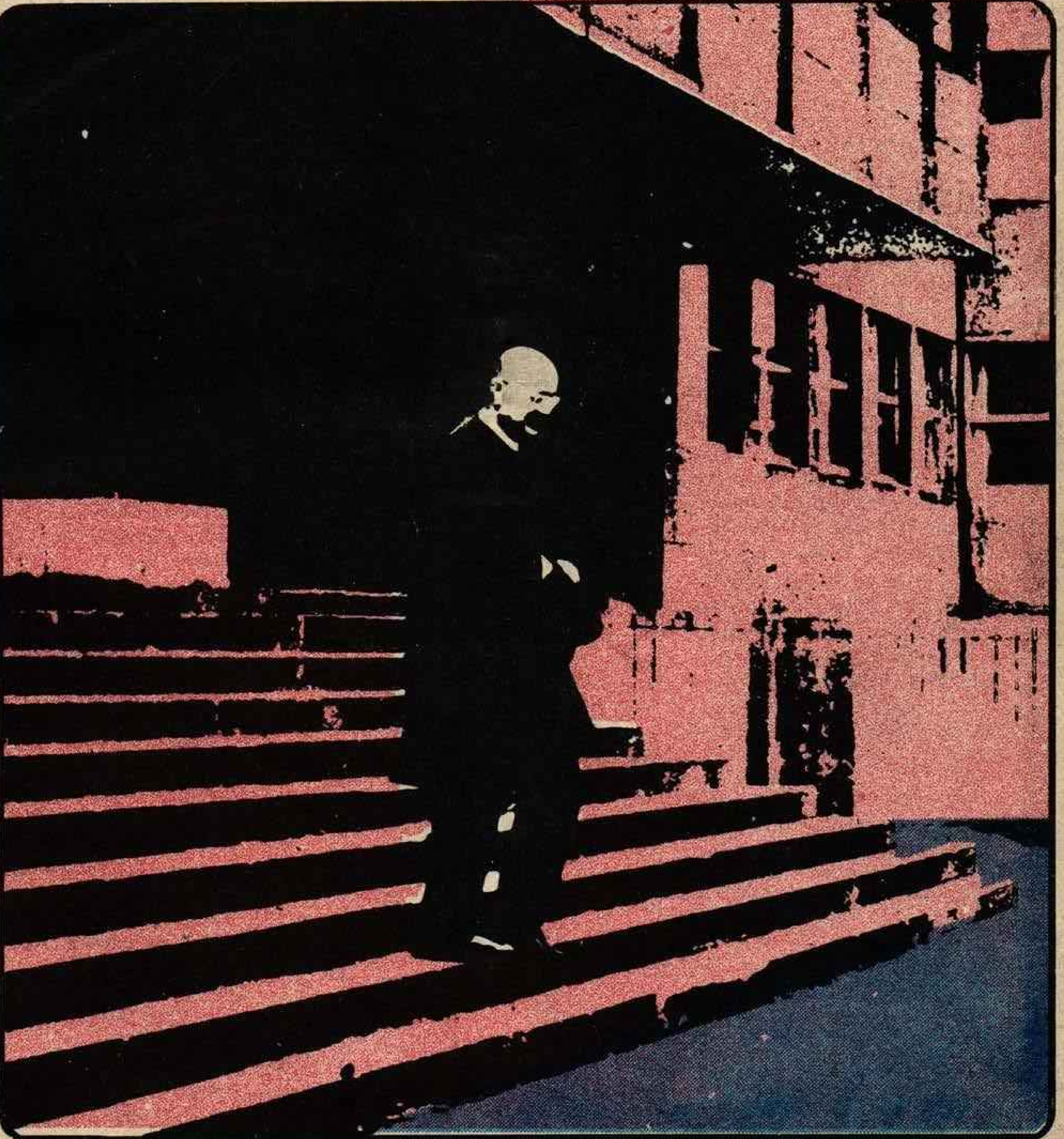
TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ ★ 21 NİSAN 1972 ★ SAYI : 3 ★ FİYATI 250 KURUŞ

*Yurdun her köşesinden TOPLUM'a mektup yağmaktadır. Bu büyük ve candan ilgi, emek ve umudumuzun boşa gitmediğini göstermektedir. Tek üzüntümüz, bu değerli mektupların ancak küçük bir bölüğünü yayınlama olanağına sahip oluşumuzdur. İsterdik ki, bu mektuplara geniş sayfalar ayıralım. TOPLUM'un sevgili okurlarına, gösterdikleri bu yakın ilgiden dolayı teşekkür ediyoruz.

okurlarından Toplum'a

Çok kıymetli Toplum yöneticileri

«Türk basınında büyük bir boşluğu dolduracağına» içtenlikle inandığım derginizin ilk sayısını okudum. Nekadar sevindim, nekadar sevindim bilemezsiniz?...

Geçici bir sürede de olsa, yazılarını okuyamadığım «yazsam ödürürler, yazmasam ölürüm» deyip ölüm bahasına da olsa yazan, yazabilen, «insan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı, sosyal adaleti: ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak, demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal sınırlarıyla kurmak için» çalışan milliyetçi, vatansever, Türkiyenin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, Türk toplumunun kalkınmasını ve mutluluğunu isteyen yazarlarımızı Toplum dergisinde görmekle sevincimiz bir kat daha arttı.

Tüm içtenliğimle dileğim odur ki; toplumsal yazarları sinesinde toplayan TOPLUM dergisi «çıkarken» başlığı altında yayınladığı amaçlarına sadık kalsın ve ömrü uzun olsun.

Saygılarımı sunarım, çok zor koşullar altında da olsa, böyle bir dergiyi bize sunanlara...

İbrahim Alkan (öğretmen)
Sivaslı - Uşak

*

TOPLUM Yöneticileri

TOPLUM dergisini çıkararak basın hayatımızda kıvanç verici bir adım attığınızdan dolayı tüm TOPLUM Dergisi camiasını candan kutlarım. Atılan bu adımla uzun zamandır kaliteli yazılar okumak olanağından yoksun kalan bizleri büyük bir hazza kavuşturmuş bulunmaktasınız. Liyakatla Türk basınına hizmet edeceğiniz inancındayım. Fikir yazılarınızın toplumumuzun daha derin katmanlarına inmesi, benimle birlikte büyük bir okuyucu kitlesini bir kat daha memnun edecektir. «Her zaman daha kaliteli, daha cesurca yazılar». İşte biz okurlarınızın dileği.

Türlü engeller ve meşakkatler arasında giriştiginiz mücadelede TOPLUM ailesine başarı dileklerimi sunarım.

Nail Kaypak - Nazilli

*

Sayın Toplum yöneticileri

Tek yönlü olan Türk basınının boşluğunu doldurmakla Türk yayın hayatında yeni bir çığır açmış bulunuyorsunuz. Bu gerçekçi yayınlarınızın devamını saygılarımla arzederim.

Gaffar Çakır - Adana

*

Toplum'a

Buhranlı bir gündeyiz şimdi. Kemalizme sahip çıkamadığımız, Atatürk ilkelerini halk kitlelerine anlatamadığımız müddetçe bu durum sürecektir.

Söyleyecek çok şeylerimiz var. İleriki sayılarda TOPLUM'da bunları içeren yazılar çıkacak. Bunu umuyorum

Uzun yazmıyorum. Yazmama da gerek yok. Candan dileğim, TOPLUM'un yayın hayatına devamı. Kutlar, başarı dilerim.

Saygılar...

Ali Deniz - Öğrenci
Ankara

*

Sayın TOPLUM Yöneticileri,

Derginiz bir umut ışığı gibi parladı. Çok yaşamasını dileriz. Bu mektupla hem sizleri kutlamak, hem de dileklerimizi duyurmak istiyoruz.

Derginin, genel politik, siyasal ve sosyal demokrat yanı (Anayasacı sol) çizgidedir. Buna çok sevindik. (Milli sol) veya (Anayasacı sol) sol cephenin tek yaşıyan yanı ve iktidar alternatifi kısmıdır.

Kısaca dileklerimize gelince;

1 — Bir tartışma sütunu açmanızı ve okuyuculara fikir söyleme imkânını sağlamanızı,

2 — İşçi sorunlarını inceleyen özel bir işçi sayfası ayırmanızı,

3 — TOPLUM'un öncülük ederek bir kitap kulübü kurmasını bekliyoruz.

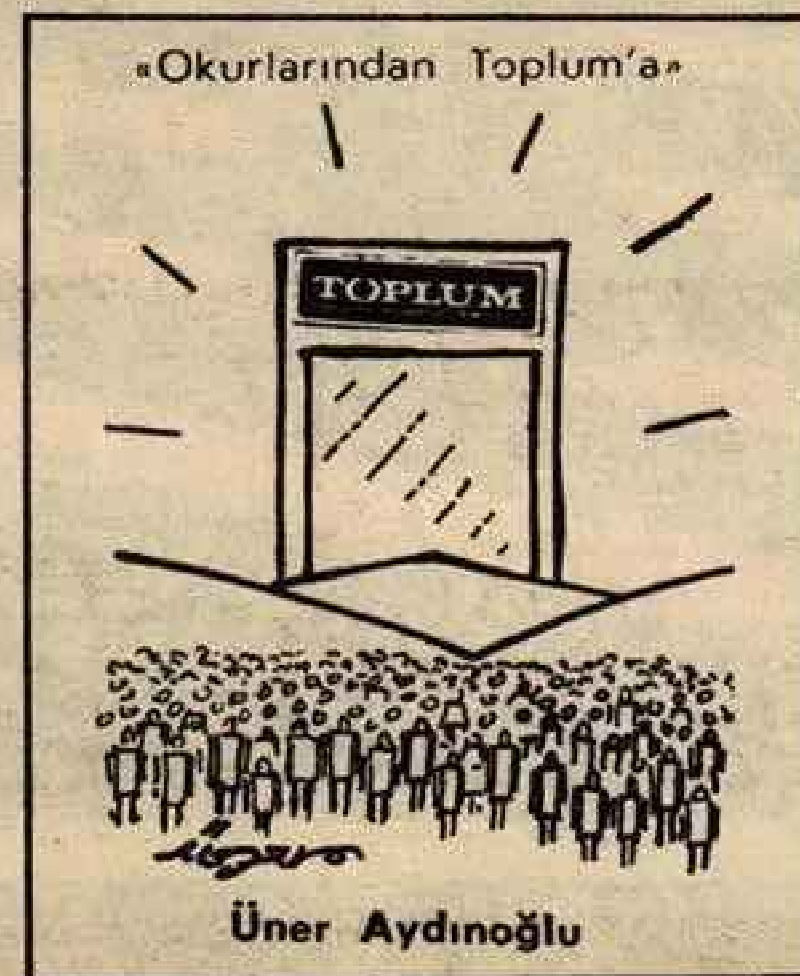
Saygılarımızla...

Temel Alptürk - Ankara

*

Toplum'umuzun en büyük boşluğunu dolduran Toplum'a teşekkürler. Toplum'da kendi sorunlarımızı bulmanın sevinci içindeyiz. Artık yalnız değiliz. Kimsesiz değiliz.

Recai Özkarabaş — Ankara

Üner Aydınoğlu

TOPLUM'dan

●Toplum, iç politika ve CHP. deki durumla ilgili olarak CHP. nin eski Genel Sekreteri **Bülent Ecevit**'e bazı sorular yöneltti. Ecevit'in bu sorulara verdiği cevapları da haberler arasında bulacaksınız.

●Başbakan Erim'in istifası ve iç politikadaki gelişmelerle ilgili haberler dördüncü sayfamızda başlıyor.

●Haberler arasında, CHP. deki durum ve Podgorny'nin Türkiyeyi ziyareti de yer almakta.

●Prof. **Turan Güneş**'in «yetki» konusundaki ilginç ve gelecek hükümetlere de ışık tutabilecek nitelikteki yazısı 14 ve 15' inci sayfalarımızda.

●6'ncı sayfada **Halûk Ülman**'ın,

●9'uncu sayfada **Ahmet Yücekök**'ün,

●11'inci sayfada **Mehmed Kemal**'in,

●20-21'inci sayfada **Nimet Arzık**'ın

yazıları var.

23 ve 24'üncü sayfalarımızda, Amerikayı iki yıla yakın bir süreden beri meşgul eden bir olayın hikâyesi yer alıyor: **Angela Davis...**

●**Sunullah Arısoy**'un hazırladığı kitap, 27; sinema 28; **Faruk Güvenç**'in yazdığı müzik 29; TV 30 ve **Hıncal Uluç**'un hazırladığı spor 31'inci sayfada.

●**Turhan Selçuk**'un karikatürü 8, **Nezih Danyal**'ın karikatürü ise, 10'uncu sayfalarda.

●19'uncu sayfadaki ekonomi bölümünde toprak reformu tasarısı inceleniyor.

Sevgili Toplum okuyucuları,

Politika kulisinin daima yoğun olduğu başkentte geçtiğimiz hafta bu kulis büsbütün yoğunlaştı ve âdeta elle tutulur hâle geldi.

İstifa edeceğini geçen sayımızda haber verdiğimiz Erim'in istifasının açıklanması ile ortaya çıkan durum, CHP. de Kemal Satır'ın olağanüstü kurultay çağrısı ve kurultayın ahangi delegelerle yapılacağı tartışması, iç politikada yeni gelişmelere yol açtı.

İç politikadaki bu olaylar yüzünden, Podgoryn'nin ziyareti ikinci plâna düşer gibi oldu. Ancak, Podgorny'nin kızı Natalya, basının o derecede ilgisini toplamıştı ki, onun sayesinde, Sovyet Devlet Başkanının ziyareti, gazetelerde önemlice bir yer işgal edebildi. Ne var ki, Türk-Sovyet ortak bildirisi bu gürültü arasında «kaynadı».

Toplum istihbarat ekibi, geçtiğimiz hafta, bir yandan iç politikadaki gelişmeleri adım adım izlerlerken, öbür yandan da Podgorny'nin peşinden İzmir ve sonra da İstanbul'a uçtular, Podgorny'nin gezisi ve Türk-Sovyet ortak bildirisi ile ilgili haberlerimizi ilgi ile izleyeceğinizi umuyoruz.

Toplum'un ilk iki sayısı büyük bir ilgi gördü.

Bu ilgiden dolayı okurlarımıza ne kadar teşekkür etsek azdır.

Toplum'un baskısının istediğimiz düzeye ulaşamamış olması en büyük üzüntümüzü teşkil etmektedir. Büyük baskı güçlükleri ile karşı karşıya olan Toplum'un bu eksikliğini de gidermek için elimizden geleni yaptığımıza emin olmanızı isteriz.

Okurlarımızın, içinde bulunduğumuz koşulları tahmin ederek, bizi bu yüzden fazla kınamayacaklarını umuyoruz.

Saygılarımızla

TOPLUM

KURUCUSU
Turhan Erker
SAHİBİ
Coşkun FERMEN
SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Abdullah Emre İLERİ

TEL: 12 95 64
YÖNETİM YERİ:
Meşrutiyet Caddesi
Hatay Sokak No. 10 / 15
Bakanlıklar — ANKARA
HABERLEŞME ADRESİ:
Posta Kutusu 160;
Ulus - ANKARA

TOPLUM Dergisinin bu sayısı ŞARK Matbaasında dizilmiş, filmler DOĞUŞ Matbaasında çekilmiş ve TERCÜMAN Veb Ofset Ankara Tesislerinde basılmıştır.

TOPLUM

TÜRKİYE

Erim, indi...

Hâla kördüğüm...

TOPLUM'un geçen sayısında öngörüldüğü gibi, Başbakan Erim bu haftanın başında istifasını verdi. İstifa kabul edildi ve yeni hükûmet kuruluncaya kadar, eski hükûmetin, Milli Savunma Bakanı Ferit Melen'in başkanlığında göreve devam edeceği açıklandı.

Erim'in istifasının öğrenildiği sırada CHP'nin içinde de önemli gelişmeler oldu ve Genel Başkan İnönü, Kemal Satır ve arkadaşlarının isteğine uyarak, olağanüstü kurultayı 5 Mayıs'ta toplantıya çağırdı.

Şu satırların yazıldığı sırada, Türk kamuoyunu meşgul eden en önemli iki sorunun birincisi, yeni hükûmeti kimin kuracağı; ikincisi de, CHP'deki gelişmelerin nasıl bir sonuca ulaşacağı sorularıydı. Gerçi Erim inmişti ama, Türkiyedeki kördüğüm hâla çözülebilmiş değildi.

İstifa

13 nisan perşembe günü, Ankara'da Kent Oteli salonlarında yılın en kalabalık ve en hareketli kokteyli veriliyordu : Anadolu Ajansı Genel Müdürü Atila Onuk ile zarif eşi Aysel Onuk'un, Ajans'ın 52'inci kuruluş yıldönümü dolayısiyle düzenledikleri kokteyl...

Ankara'nın hemen bütün yerli ve yabancı gazetecileri oradaydı. Ajans mensupları, TRT mensupları... Aralarında büyükelçilerin de bulunduğu pek çok diplomat... Ve nihayet, politikacılar... Biraz önce biten Bakanlar Kurulu toplantısından çıkıp oraya gelen Bakanlar da aralarında olmak üzere...

Ankara'da bu gibi kokteyller - hele önemli günlere rastlıyorsa - gazetecilerle diplomatlar ve politikacılar arasında hareketli bir haber alışverişine sahne olur. O günün önemli olayı ise, Podgorni'nin ziyareti idi. Sovyet heyetinin Ankara'da Türk heyetiyle yaptığı görüşmeler o gün sona ermiş ve heyet, 16.30'da Esenboğa Havaalanından İzmir'e uğurlanmıştı.

Resmi görüşmelerde ne olmuştu? Birçok konu görüşülürken Sovyet ve Türk görüşleri arasında tam bir anlaşmazlık tespit edildiği ve soğuk bir hava estiği yolundaki söylentiler doğru muydu?

Gazeteciler diplomatlara, diplomatlar gazetecilere bunu soruyorlardı.

Kokteyldeki koalisyon

Havaya Podgorni hâkim olduğu için, o sırada kenara çekilip kendi aralarında konuşan üç Bakanı bir süre kimse rahatsız etmedi. Bunlar, Hükümetteki partileri temsil eden bir «mini-koalisyon» halindeydiler : AP'den Doğan Kitaplı, CHP'den Ali İhsan Göğüş, GP'den Ferit Melen...

AA KOKTEYLİNDE GÖĞÜŞ, ONUK VE ÇETİNEL
Bakan ve uzmanları

Ve endişeliydiler. Biraz önceki Kabine toplantısından çıkarken, Başbakan, onlara haberi vermişti : İstifasında kararlıydı. İstifa, Podgorni gider gitmez açıklanacaktı.

Üç ayrı parti, aralarında bunu görüşüyorlardı. Ve hepsi de o fikirdeydi ki, istifa en azından mevsimsizdir; Başbakan, bu kararını ertelemelidir.

Kitaplı'nın partisi AP, yeni bir duruma henüz hazırlıklı değildi. Erim'den eninde sonunda kurtulmak isteseler de, onun Başbakanlığından bir süre daha yararlanmayı, bu arada yeni bir Anayasa değişikliğiyle Anayasa Mahkemesi, Üniversite, Danıştay gibi bazı kurumların yetkilerinden bir kısmını daha, onun eliyle budatmayı tercih ediyorlardı. Melen'in partisi GP de, **«Erim b'raz daha yıpranırsa, Feyzioğlu'nun değeri daha iyi anlaşılır»** hesabındaydı. O da, **«bu gidiş erken olur»** diyordu. Ali İhsan Göğüş'ün - partisi değil tabii - parti içindeki hizbi bakımından ise, bu **«gidiş»**in bir **«yıkım»** olacağı belliydi. Satır'cılar, olağanüstü Kurultay için imza toplarlarken, en başta, Erim Hükümetinin olanaklarından sonuna kadar yararlanabileceklerini hesaplamışlar ve yararlanmaya da başlamışlardı (Bak: TOPLUM, Sayı: 2, CHP).

Bu düşünceler ve herhalde biraz da **«yeni Kabinede bana da yer olur mu?»** endişesi, üç Bakanı, bir **«eylem»**e geçme teşebbüsüne götürdü. Kitaplı, **«Erim yarın sabah İstanbul'a gid'yor. Bir-ikimiz kalkıp oraya gidelim, kendisini iknaa çalışalım»** teklifini ortaya attı. Melen ise **«Geç olur»** dedi. **«Yarın sabaha kadar bize söylediğini başkalarına da söyler. Angaje olur. Şimdi telefonla arayalım.»**

Bu teklif, kokteyldeki mini-koalisyona daha pratik geldi. Başbakanı telefonla aramak görevi Ali İhsan Göğüş'e verildi. Göğüş, kokteyl parti salonunun bir köşesindeki telefon kabinine gitti. Ferit Melen de onu izledi.

Bu sırada, **«Podgorni ne demiş?», «Türk - Sovyet bild'risi ne zaman yayınlanacakmış?»** gibi konuşmaların içinde oyalanan gazetecilerden birkaçı, kokteylin Bakanlar köşesinde, çok daha önemli bir olayın geçmekte olduğunu farkedebilmişti. İçki kadehleri ellerinde, telefon kabininin önüne yaklaştılar. Ali İhsan Göğüş kabinden çıkar çıkmaz, soruları sıralamağa başladılar : **«Ne oldu?» «... Başbakanla mı görüştünüz?», «İstifa mı ediyormuş...», «Kesin miymiş?...»**

Ali İhsan Göğüş, fazla tafsilât

vermedi. Ama anlaşıldı ki Erim, 27 martta açıkladığı istifa isteğini kesin olarak yenilemişti ve bu kararından dönmiyeceğini o telefon konuşmasında, Göğüş'e, bir kere daha bildirmişti.

İstifanın nedeni

İstifanın nedeni, kısaca, Erim'in, bir yıldan fazla zamandanberi izlediği zıgzaglı politikanın sonunda yapayalnız ve desteksiz kalmış olmasıdır.

Başlangıçta Erim'i çeşitli nedenlerden destekleyen çevreler, bu, ne tarafa vuracağı belli olmayan zigzaglı politika karşısında, Erim yönetimine güvenlerini gittikçe yitirmişler ve desteklerini teker teker çekmekten başka çare bulamamışlardır.

Kendi partisi içinde huzursuzluk yaratmasını da göze alarak, Erim hükümetlerine sürekli yeşil ışıklar açan İnönü de, Erim'e karşı bütün ümidini yitirince, Başbakan, daha önce de birkaç defa yaptığı gibi, göze görünür bir iş yapamamasının kabahatini Parlamentoya yüklemek istemiş, Millî Güvenlik Kurulu'nda - sonradan Cumhurbaşkanının açıkladığı gibi - **«politik hayatımız»**dan şikâyet etmiş, yeni yetkiler istemişti. Erim'in, parti başkanlarına yazdığı 18 Mart tarihli mektupla da istediği bu yetkilerle ilgili olarak, Cumhurbaşkanı, siyasi partilerin görüşünü sormuş ve Parlamentoda grupu bulunan bütün partiler, bu yetkilere **«Hayır»** cevabını vermişlerdi.

PROF. NİHAT ERİM
Yorgunluk yüzünden

Erim'in, bunun üzerine, Cumhurbaşkanı ve Ordu yüksek kademeleriyle yaptığı görüşmelerde daha neler istediği bilinmemektedir. Ama anlaşılan odur ki, Erim, nisan başındaki temaslarında yeniden **«istifa»** lâfını açtığı zaman, görüştüklerinden hiçbiri, ona artık, **«Yapma Nihat Bey, biz seni bırakmayız»** dememiştir. Aksine, bu **«arzu»** tabii karşılanmış ve yeni başbakan adayları üzerinde görüşmeler yürütülmeye başlanmıştır.

Nitekim 11 nisan salı günü, Sovyet Yüksek Şûrası Prezidyum Başkanı Nikolay Podgorni'nin Esenboğa havaalanındaki karşılanışında Erim'i görenler, kendisinin, **«protokole dahil zevat»** arasında pek yalnız kaldığını farketmişlerdir. 18 mart günü Erim'i havaalanından Amerika'ya uğurlarken uçağın merdivenlerine kadar yanından ayrılmayan Orgeneral Faruk Gürler'le Erim, ancak bir defa - o da törenin sonunda, Erim'in arabası Gürler'in önünden geçtiği sırada - gözgöze gelmişler ve pek kısa bir şekilde selâmlaşmışlardır. Erim, Podgorni şerefine verilen kabul resmi ve ziyafetlerde de, bir Başbakan aktifliğiyle hareket etmemiş; zaten kendisinden bunu isteyen de pek olmamıştır.

Erim devrinin sonu

Böylece, kendisine başlangıçtan beri pek ümit bağlayan ve her başı sıkıştığında ona yardımcı olmaya çalışan son güçlerin de güvenini artık yitirdiğini farkeden Erim'e, Hükümet Başkanlığı sırasında - durumunu her kuvvetlendirmek istediğinde - tekrar ettiği **«istifa»** sözünü gerçekleştirmekten başka yapacak şey kalmamıştır.

Erim'e, istifasından sonra, yeni kabine kuruluncaya kadar Başbakanlığa vekâlet etmesi için ısrar eden de olmadı. Müstafi Başbakan, aşırı yorgunluğunu ileri sürerek, Cumhurbaşkanından bu süre içinde görevden affedilmesini rica edince, Cumhurbaşkanı, bu isteği itirazsız

Mahkeme eliyle aldığımız tekziptir

tek kale mi oynayacaksınız ?

Bu derginin birinci sayısında pek çok yerinde TRT'den bahsetmeniz hiç de garip değil. TRT'yle ilgili yanlış ve kasıtlı beyanlarınıza daha ilk sahifelerde ve bu sütunda başlamışsınız. Kızıldere Köyü sakinlerinin anarşistleri yok eden güvenlik kuvvetlerine yaptığı gösteriyi, hafife almanız ve bunu kıskanç bir eda ile radyo gayretine dayandırmak istemeniz, peşinde koştuğunuz amacın açık delili oluyor.

Kızıldere Köyü'nde üç masum yabancıyı öldüren anarşistleri bertaraf eden güvenlik kuvvetlerini Kızıldere Köyü sakinleriyle birlikte, civardan gelen bütün vatandaşlar alkışlamışlardır. Bazı zihinler kızsalar bile gerçek budur Radyo gerçeği yansıtmıştır.

Musa **ÖĞÜN**
TRT GENEL MÜDÜRÜ

ASIL SORUN

Nihat Erim'in istifasının açıklanmasıyla, 12 Mart sonrası Türk siyasal hayatında yeni bir dönem açılmaktadır.

Erim'in Başbakanlık görevini iyi yapıp yapamadığını burada tartışacak değiliz. Şu kadarını söylemekle yetinelim ki, eski Başbakan, daha iyi ilk günlerden başlayarak 12 Mart muhtırasında öngörülen **«inandırıcı»** kişi olamamıştır. İşe, Başbakan olmak için partisinden ayrılmakla başlamış; **«Anayasa'yı uygulamaya geldim»** dediği halde ilk iş olarak Anayasa değişikliği istemiş ve bunu sağlamış; Birinci Erim hükûmetinin başkanı olarak **«sol»** görünen bir programı, İkinci Erim hükûmetinin başkanı olarak da açıkça sağ bir başka programı aynı rahatlıkla okuyup savunabilmiş; **«ben Parlamentosuz bir yönetimin Başbakanı olamam»** demiş ama, giderayak, Parlamentonun yasama yetkisine bile sahip çıkmaya kalkışmış; reform istediğini defalarca söylediği halde Parlamentoya şimdiye kadar elle tutulur hiç bir reform önerisi getirememiştir. Bütün bunlar, Erim'in **«inandırıcı»**lık niteliğini önemli biçimde sarsan şeylerdir. Eğer iç düzen ve güvenlik Erim hükûmetleri zamanında 12 Mart öncesine oranla iyileşmişse, bu, Sıkıyönetimin varlığı sayesinde olmuştur.

Aslında, eski ve deneyden geçmiş bir devlet adamı olması gereken Erim, neden bu türlü çelişkilere düşmüştür? Eğer, kimin başkanlığında olursa olsun, kurulacak yeni hükûmetin de aynı âkıbete uğraması istenmiyorsa, bu sorunun karşılığını aramak, bulmak gerekir. Bu karşılık aranıp bulunmadıkça, gelecek yeni hükûmetin Erim hükûmetinden daha başarılı olmasını beklemek, kendi kendimizi aldatmak demektir.

Açıkça söylemek gerekir ki, 12 Marttan önce Türkiye'de bir iktidar boşluğu vardı ama, 12 Marttan bu yana da bir **«iktidar ikiliği»** vardır.

Erim'in asıl güçlüğü, işte bu iktidar ikiliğinden gelmiştir. Eski Başbakan, bu ikiliği kaldırmayı başaramamış; bu nedenle de bir o yana, bir bu yana yalpalamış, yıpranmış ve sonunda, istifa etmek zorunda kalmıştır.

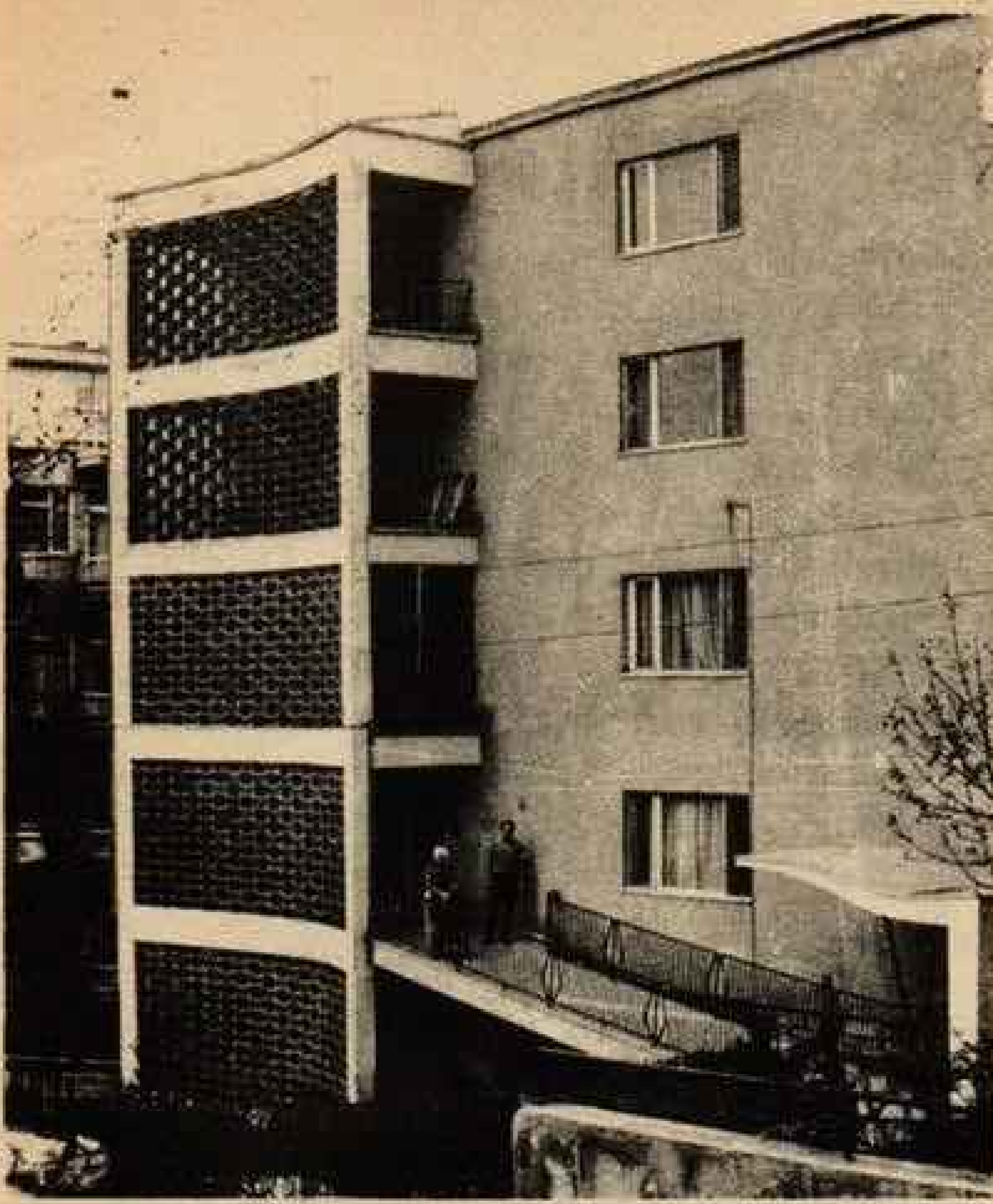
Bu satırları kimseyi suçlamak için değil, bir gerçeği saptamak için yazıyoruz. Türkiye'deki iktidar ikiliği, ortaya, 12 Mart öncesindeki ortam ve koşulların kaçınılmaz bir gereği olarak çıkmıştır. Ancak, işbaşına geldiği günden başlayarak, Erim'in, üzerinde en çok durması gereken sorun, bu olağanüstü durumun nasıl giderileceğini düşünüp bulmak ve kendi çözümünü ilgili herkese benimsetmek olmalıydı. Çünkü şu sırada 12 Mart muhtırasını veren güçlerin de asıl isteği bundan başka birşey değildir. Fakat Erim, bunu sağlamakta, ne yazık ki, başarı gösterememiştir. Yol gösterici ve yürütücü olamamış; olayların önünden, ya da arkasından sürüklenip durmuştur.

Oysa, bu iktidar ikiliğini bir an önce ortadan kaldırmak sanıldığı kadar zor değildir. Bir yıllık Erim denemesi, çıkış yolunu gösteren belirtilerle doludur ve bu bakımdan çok yararlı olmuştur. Bu denemeden sonra, olağan rejime dönüş için reformların yapılmasını beklemenin, zaman kaybından başka hiçbir şeye yaramadığı artık açıkça anlaşılmıştır. Reform dediğimiz şey, öyle zorlamayla, bir sabahtan ertesi akşama ve iki - üç kanunla yapılacak şey değildir. Reform, gücünü ve desteğini halktan alan bir uyanık iktidarın genel tutumuyla gerçekleştirilebilecek, devamlı bir ekonomik ve toplumsal değişimler sürecidir. Gerçi böyle bir iktidar işbaşına gelinceye kadar kamuoyunun belli kesimlerinde huzursuzluk ve çalkantı devam edecektir, denilebilir ama, unutmamak gerekir ki, dünyanın hiçbir yerinde çelişkisiz, gürültüsüz ve patırdısız ülke de yoktur. Yeter ki, bu çelişkiler, gürültüler ve patırdılar, ülkenin bütünlüğünü ve demokratik rejimin devamını tehlikeye düşürecek ölçülere varmasın. .

Bize kalırsa, 12 Marttan sonra Anayasada yapılan değişiklikler ve aydın kamuoyundaki uyanma, artık Türkiye için böyle bir tehlikeyi önlemiş bulunuyor. Eğer Parlamento çoğunluğu aksi düşünce'de ise, Anayasa kuruluşlarının varlığına ve demokratik hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmadan bazı yeni yasa değişiklikleri de yapılabilir. Ama ondan sonra, reform oyalamacalarına daha fazla kapılmadan, bir an önce yeni seçimlere gidilmelidir.

Türkiye'de bugünkü «iktidar ikiliği»ne son vermek için, başka çare yoktur.

A.HALÛK ÜLMAN

ERİM'İN APARTMANI
Yuvaya dönüş

kabul etti. Onun da isteğine uyarak, Başbakanlığa vekâlet görevini Ferit Melen'e vermeyi kararlaştırdı.

Podgorni, Ankara'dan sonra İzmir ve İstanbul gezilerini de tamamlayıncaya kadar, istifanın açıklanmasıyla ilgili bütün hazırlıklar tamamlanmış bulunuyordu. Bu arada Erim, Çankaya'daki Dışişleri Köşkünden özel eşyalarını, Vali Dr. Reşit Caddesindeki Erim Apartmanına nakletti. İstanbul'da Dragos'daki evini de düzene sokturttu ve önündeki dinlenme dönemi için hazırlanmağa başladı.

Alışılmamış bir şekil

İstifa, Mecliste, geçtiğimiz pazartesi günü saat 15'te, Cumhurbaşkanlığı tezkeresinde açıklandı. Ve saat 15'e kadar Meclis kulislerinde o kadar çok söylenti dolaştı ki, kimse, Nihat Erim'in gerçekten görevden ayrılmakta olduğundan emin olamadı.

Üstünde en çok durulan söylenti şuydu: Deniliyordu ki, Erim'in istifası gene de kabul edilmeyecek, Erim'e —Atatürk devrinde İnönü için yapıldığı gibi—, **«sürmenaj»** gerekçesiyle bir süre izin verilecek ve Başbakanlığa başkası vekâlet edecekti. Sonra Erim, tekrar makamına **«avdet edecek»** ti.

Erim'e, **«sürmenaj»** ı geçinceye kadar vekâlet edecek Başbakan Vekilinin adı da söyleniyordu: Ferit Melen.

Saat 15'te, Meclis oturumunun açılışından birkaç dakika sonra, bu söylentinin, Erim'in görevinden hemen ayrılmak istemesi üzerine bulunan formülün yanlış anlaşılmasından çıktığı anlaşıldı :

Erim'e gerçekten Ferit Melen vekâlet edecekti ama, o koltuğu tekrar kendisine iade etmek için değil; Erim'i yeni hükümet kuruluncaya kadar, görev başında bulunma zorunluluğundan kurtarmak için... Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa olarak böyle bir yol tutuluyor, Hükümetinin istifasını veren Başbakan, istifası kabul edildiği anda görevinden ayrılıyordu.

İstifa tezkeresi Meliste

Meclis'te Başbakanlık tezkeresinin okunuşunu dinlemek için, alışılmamış kadar çok milletvekili salonu doldurmuştu. Basın locasında da, Parlamento muhabiri olan - olmayan, hattâ gazeteci olan - olmayan ne kadar basın kartı hâmili meraklı varsa gelip oturmuş, hiçbir köşede yer kalmamıştı. Saat tam 15'te, oturumu yönetecek olan CHP'li Başkanvekili Vahit Bozatlı, Divan kâtipleriyle birlikte Başkanlık kapısından girerek yerini aldı; elindeki küçük tokmakla çana üç defa vurdu :

— **«73'üncü Birleşimi açıyorum! Otomatik cihazlarla yoklama yapılacaktır. Hazır bulunan arkadaşların düğmelere basmalarını rica ederim.»**

lerinden Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar Özalp ile Turizm Bakanı Erol Akçal ile yanyana, en arka sırada oturmayı tercih etmişlerdi.

Alkışlar arasında

Başkan, yoklamanın sonucunu açıkladı: O sırada Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idam cezalarını onaylamak üzere sürekli bir çalışma içinde bulunan Adalet Komisyonunun 17 üyesi de hesaba katılırsa, çoğunluk vardı. Ve sonra, herkesi nefeslerini tutmağa sevkeden cümleyi söyledi :

— **«Cumhurbaşkanlığının bir tezkeresi var. Okutuyorum.»**

«Cumhurbaşkanlığının bir tezkeresi», sabahtanberi, üzerinde söylentiler dolaşan tezkereydi. Divan kâtibi, kelimelerin üzerine basa basa okudu :

«Millet Meclisi Başkanlığına,

Başbakan Prof. Nihat Erim istifa etmiş ve istifası kabul edilmiştir. Aşırı yorgunluğu sebebiyle bugünden itibaren özürlü ve mezun sayılan Başbakan Prof. Nihat Erim'in teklifi üzerine Başbakanlığa Millî Savunma Bakanı Ferit Melen'in vekâlet etmesi uygun görülmüştür.

Mevcut Bakanlar Kurulunun, yenisi teşkil edilinceye kadar, göreve devam etmesinin rica olunduğunu arz ederim.»

FERİT MELEN BAŞBAKANLIK KAPISINDA
Başbakan Vekilliğinden sonra ne gelecek?..

Milletvekilleri, düğmelerle uğraşırlarken, salonun, Bakanlar Kurulu sıralarına yakın kapısından Ferit Melen göründü. Yanında **«en çok mektup alan Bakan»** diye bilinen Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman vardı. Gitti, Bakanlar sırasının en önüne oturdu. Kabinenin AP'li üye-

Daha ilk cümle bitmeden, AP sıralarından bir alkış koptu. Bunu, DP sıralarından daha şiddetli bir alkış izledi.

Ama Melen, cuma sabahı, yeni Kabine kuruluncaya kadar Erim'e vekâlet etmesinin bahis konusu olduğunu —her nasılsa— öğrendi. Ve bu haber üzerine, Mecliste 13 kişiyle temsil edilen Güven Partisi'nin genel kurmayı alârma geçti. O gün, başta Turhan Feyzioğlu olmak üzere, Ferit Melen, Orhan Öztrak ve Meclisteki son konuşmasıyla Erim'i beklenmedik şekilde hırpalavan Emin Paksüt, öğle yemeğini birlikte yediler ve yemekten sonra toplantı haline geçtiler.

PODGORNİ - Böylece biz, «Apollo 16» dan daha önce aya gidip gelmiş olduk... Değil mi Natalya?

Ferit Melen ise, tezkere okunurken, eli şakağına dayalı bir poz almıştı. Adı geçtiği anda, kendisine yönelen bakışları görmezlikten gelmeğe, yüz ifadesini değiştirmemeğe çalıştı. Ama kendisine dikkatle bakanlar, gözlerinin parladığını ve yüzüne belli belirsiz bir tebessümün hakim olduğunu farkettiklerini iddia ediyorlar.

Anadolu Klübünde

Ferit Melen'in Başbakanlığa vekâlet etmesi ihtimali, Cuma günü, Anadolu Ajansı'nın, Kent Oteli'nde verdiği kokteylden iki gün sonra ortaya çıktı. Nihat Erim, —27 Mart günü, Cumhurbaşkanına, istifa etme dileğini açıklamasından sonra—, kokteylin yapıldığı 14 nisan perşembe günü, Cumhurbaşkanına sunduğu bir mektupla istifasını kesinleştirmiş ve istifadan dönmeyeceğini o akşamki Bakanlar Kurulu toplantısında bazı Bakan arkadaşlarına açıklamıştı. Erim'in mektubu ve mektubu sunarken Cumhurbaşkanına söyledikleri bilinmiyordu.

Feyzioğlu'nun görüşü

Bu toplantı, Güven Partisi'nin (Pardon, başında «Millî» de var, Millî Güven Partisi'nin), hükümet buhranı konusunda en faal parti haline gelmesinin başlangıcını teşkil etti.

Daha sonraki gelişmelerden anlaşıldığına göre, Feyzioğlu'nun bu konudaki görüşü şuydu :

«Ferit Bey, vekâlet görevine başlayınca, sürekli bir başbakanmış gibi davranmalıdır. Ortalıkta bu kadar çok Başbakan adayı ismi dolaşırken ve herbirine çeşitli sebeplerden itiraz edilirken, Ferit Beyin hükümet işlerini aksatmadan yürütmesi, onun yeni kabineyi de kurabilecek bir Başbakan olabileceği izlenimini kuvvetlendirir. Öteki adaylar, aradan geçen zaman içinde teker teker yıpranır. Ferit Beyin ise bu görevi yürütmesine alışılır. Ve sonunda, yeni Başbakan olarak —gerekirse parti üyeliğinden şeklen istifa edip— o tâyin edilebilir. Ve biz, Millî Güven Partisi olarak, nihayet, hükümetin politikasına, en yetkili noktadan hâkim olabiliriz...»

«Sürekli başbakan» tavrı

Mecliste Başbakan vekilliğinin ilân edildiği pazartesi gününden itibaren, Ferit Melen'in takındığı tavır da, **«Sürekli Başbakan»** tavrı oldu. Melen, hemen ertesi günü, Kabineyi toplayarak, **«Bakanlar»** ına şu talimatı verdi :

«Hazırlanmasına başlanmış olan Kanun tasarıları ve Reformlarla ilgili çalışmalar da gevşetilmeden sürdürülmelidir. Bu çalışmalar, taahhütlerimizi yerine getirme bakımından olduğu kadar, yeni Hükümetin işlerini kolavlaştırma bakımından da yararlı olacaktır.

Yeni Hükümetin kurulması gecikdiği takdirde, zaman kazanma bakımından, acele konulara ait tasarıları Büyük Millet Meclisine sunmayı da düşünebiliriz.

Halen Mecliste bulunan tasarıların süratle kanunlaşmasını sağlamak üzere Bakan arkadaşlarımızın bunları bizzat tâkip etmelerini rica

kuru gürültü

Geçirdiğimiz şu son günlerde CHP içerisindeki çalkantıları radyolardan ve basından izleyenler, bu görmüş geçirmiş partimizin yeni bir çatlamanın arefesinde olduğunu düşünmekteydiler. Gerçekten de, koparılan gürültünün şiddetinden ve suçlamaların ağırlığından aksini düşünmek mümkün değildi. İmzalar toplanıyor, tozu dumana katan demeçler veriliyor ve «Kavga Kurultayı» için dehşetengiz faaliyet göze çarpıyordu.

Fakat çatışmanın içyüzünü bilenler ve bir parça da yalan yanlış bilgilerle şişirilmiş basın haberleriyle etkilenmiyerek, sâlim kafa ile düşünebilenler için sorun yalnızca tavandaki bir sürtüşmeden ibaretti.

CHP, değişen toplumun koşullarına göre kendini yenileme ve geliştirme çabası içerisinde olan bir partiydi. Gün geçtikçe büyüyen, ilerleyen ve farklılaşan bir Türkiye'nin sorunlarına eskimiş ve etkisiz programlarla çözüm getirilemiyeceği uzun süreli bir muhalefet döneminin ışığında açıkça anlaşılmıştı. Bu nedenle, kalkınma sürecinin doğuracağı yeni sorunlara, demokratik düzen içerisinde, yeni çözüm yolları bulmak ve CHP'yi ciddi bir iktidar alternatifi düzeyine çıkarmak amacıyla harekete geçildi.

Fakat her yeni akım, eski düzenden yarar görenlerin tepkisiyle, kaçınılmaz olarak, çatışacağından, «Ortanın Solu» ilkelerine açılmış CHP içinde de bir sürtüşme patlak verdi. CHP tabanı, Sayın Feyzioğlu ve arkadaşlarını kavgalarında haklı bulmadı ve, bunun sonucu olarak, Güven Partisi hareketi ile Partiden ciddi bir kopma oldu. Fikir ayrılığı ciddi olduğu için, kopma da tabana kadar inmiş ve bu kavgada Sayın Satır ve şimdi çevresinde olanlar Sayın Ecevit'in yanında yer almışlardı.

Güven Partisi kopması, Partiye gerekli sükûnu sağlamadı. Parti üst kademelerinde Satır ve arkadaşları tarafından, Ecevit ve çevresine karşı başlatılan muhalefetin dozu giderek arttırılıyordu. Muhalefetin ideolojik bir esasa dayanmadığının bu hareketi yürütenler tarafından iddia edilmesi ve şekil yönünden ağır basması, bu hareketin nedenini tek bir gerekçeye açık bırakmaktaydı: Ecevit «birleştirici» değil «parçalayıcı» ve «itici» idi ve Parti içinde bir hizbin oyunlarına âlet edilmekteydi.

Bu parti-içi sürtüşmenin çözümlenmesi için toplanan 20'nci olağan Kurultayın açık bir şekilde «Ecevit sempatizanı» olması ve hele Sayın Genel Başkanın tarafsızlığının sağlanması, Ecevit'e karşı yürütülen «parti-içi iktidar» niteliğindeki bir kavgayı görüntü olarak birden daha basitleştirdi.

Hattâ ihtilâf, görüntüsü bakımından o kadar yüzeyde kalmıştı ki, 20'nci olağan Kurultayın «Ecevit muhalifleri», yaptıkları konuşmalarda (Sayın Satır'ın konuşmasının son bölümü dışında) koyu birer «Ecevitçi» kesilmişlerdi: Ortanın Solu anlayışında bir ihtilâfları yoktu. Bu uğurda birlikte savaşılmıştı. Karşı çıktıkları, yalnızca Ecevit'in «sorumsuz» ve «klikçi çevresi» idi.

Bu muhalefet hareketini yürütenler, 20'nci olağan Kurultayda yenilgiye uğradılar. CHP örgütünün, yani Partiyi yaşatan ve ayakta tutan tabanının gönderdiği temsilciler, Satır ve arkadaşlarının suçlamalarını ve taleplerini ezici bir çoğunlukla reddettiler. 20'nci olağan Kurultay sonuçları, Parti tabanının siyasal tercihlerinin çok önemli bir göstergesiydi.

Bundan sonra, parti-içi sürtüşme bir süre ortadan kalktı. Fakat bazı üzücü gelişmeler sonucu, kaçınılmaz olarak, 12 Mart ile birlikte gelen olağanüstü bir ortamda, parti-içi sürtüşme, bu sefer bambaşka bir görüntü ile ortaya çıktı. «Ecevit muhalifleri» nin, bir takım feci olayların yarattığı altüst olmuş bir his ortamının arkasına sığınarak, en akıl almaz suçlamalarla hücuma geçtikleri görüldü. Yapılan suçlamalar delillendirilemiyordu ama, «Ecevit muhalifleri», en masum fikir ve davranışları bile kırmızıya boyuyor, «komünistlik» ve «anarşistlik ile damgalıyolardı.

Görünen köyün kılavuz istemediği gibi, Parti içindeki bu son çatışmanın da ciddi bir tahlili gerektirmediği söylenebilir. İşte şu son günlerdeki tozkoparan fırtınanın da, 20'nci Kurultayda çözümlenmiş parti-içi ihtilâfın, kendini yeni koşullara uydurmuş bir uzantısı olduğu apaçık ortadadır. Sayın Satır ve arkadaşları, daha düne kadar, «Ortanın Solu anlayışında hiçbir ihtilâfları olmadığını» söyledikleri bir ekibi ve önderini bugün «komünistlik» ve «anarşistlik» ile suçlarlarsa, sözlerinin ciddiyetine, bırakınız başkalarını, kendilerini bile inandırmaları güç olur.

Siyasi partiler içerisinde «meşru» muhalefetler ve hizipler her zaman bulunabilir. Sayın Satır ve arkadaşları, siyasi hayatlarını CHP içinde sürdürmek kararında iseler, dileriz ki, parti-içi iktidar olma yolları, demokratik bir ortam içerisinde, onlara daima açık tutulsun.

Ama ihtilâfları fikrî ise, ya da CHP içerisinde kendilerini, siyasal hayatlarını sürdürecek kadar güçlü görmüyorlarsa, bu onlar için birer kopuş nedeni olabilir. Fakat her iki ayrılma nedeninde de, siyasal plâtformlarını ciddi ve inandırıcı esaslara dayandıramadıkları takdirde, kanımızca, CHP tabanından bir kıymık dahi koparamıyacaklardır.

AHMET N. YÜCEKÖK

CUMHURBAŞKANI SUNAY
Kararı bekleniyor

ediyorum.

Meclisler açılırken Ankara'da bulunan Bakan arkadaşlarımın tam kadro ile orada bulunmalarını ve gündemde kendileriyle ilgili tasarı varsa, müzakereleri sonuna kadar izlemelerini istirham ediyorum.

Meclislere verilmiş olan sözlü soruları, haftanın belli günlerinde Genel Kurullarda hazır bulunup, cevaplandırmağa çalışmalıyız.»

Nitekim, o günkü toplantıyla ilgili olarak, Başbakanlık Basın Merkezi, Ferit Melen'in bu açıklamasını kelime kelime yayınladıktan başka;

▷ Bakanlar Kurulunda, Dışişleri Bakanı Haluk Bayülken'in, Türk — Sovyet görüşmeleri hakkında ayrıntılı bilgi verdiğini,

▷ Toprak ve Tarım Reformu tasarısının Parlamentoya sevkini kararlaştırdığını ve «bu tasarının aynı gün Yüce Parlamentoya sevkedildiğini,

▷ Devlet Bakanı İlhan Öztrak'ın (Güven Partisi kurmay heyetinden Orhan Öztrak'ın kardeşi), çarşamba günü, «Bakanlar Kurulu salonunda bir basın toplantısı» yaparak,

▷ Toprak ve Tarım Reformu Kanunu tasarısı hakkında geniş açıklamada bulunacağını,

bildirdi.

Ayrıca, daha bir kısım tasarı hazırlıkları süratle tamamlanarak Meclise sunulacaktı.

Böylece, Cumhurbaşkanına, **«yenisi teşkil edilinceye kadar göreve devam etmesi rica olunan»** müstafi Bakanlar Kurulu, **«yeni teşkil edilmiş sürekli bir hükümet»** görüntüsüyle işe koyuldu.

Adaylar spekülasyonu

Meclis koridorlarında, Anadolu Klübü'nde, siyasi partiler merkezlerinde ve Ankara'daki bulvar kahvelerinde ise, yine Başbakan adayları üzerindeki spekülasyonlara devam ediyordu :

AP'den Sabit Osman Avcı'lar, Mesut Erez'ler, Ali Naili Erdem'ler... CHP'den İsmail Arar'lar ve hattâ Kemal Satır'lar... Bağımsız parlamenterlerden Fahrı Korutürk'ler, Suat Hayri Ürgüplü'ler... Parlamento dışından Cihat Alpan'lar, Şefik Erensü'ler, Kemal Kurdaş'lar...

Ve bu adlar, her söylenişte, bir köşesinden yıpranıyordu :

Sabit Osman Avcı mı?... Lisan bilmez... Mesut Erez'e gelince... Demirel sevmez... Hele Ali Naili'yi hiç!... Suat Hayri... Hastadır o... Fahri Korutürk?.. Partilerden kimseyi tanımaz... Parlamento dışından Başbakanlık ise olmaz... Partilerarası karma hükümet kuramaz onlar çünkü...

İsmail Arar... Ve hele Kemal

ERDEM

AVCI

ALPAN

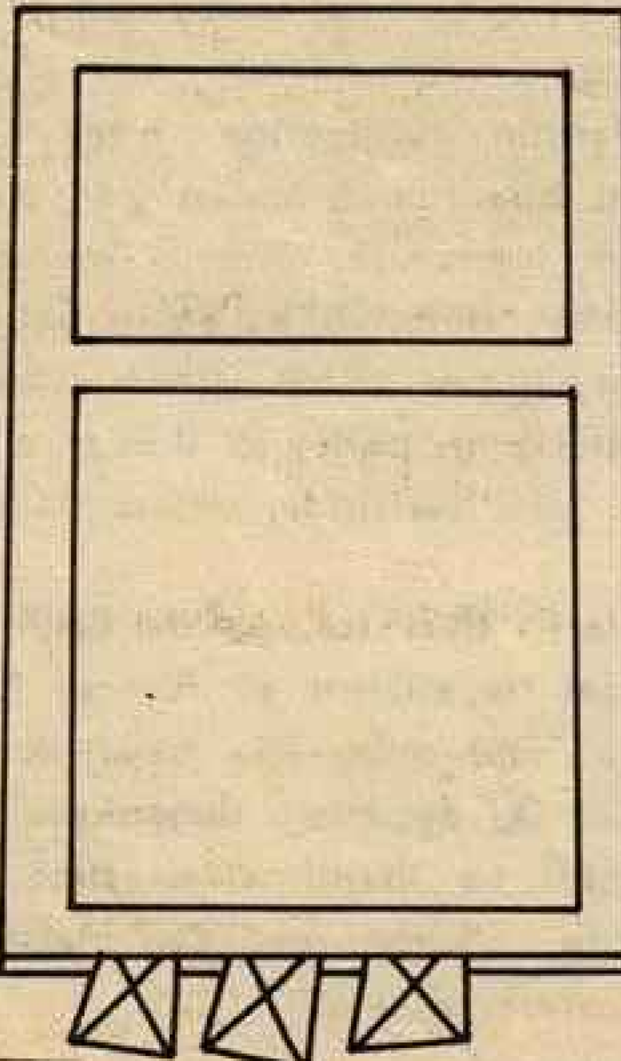

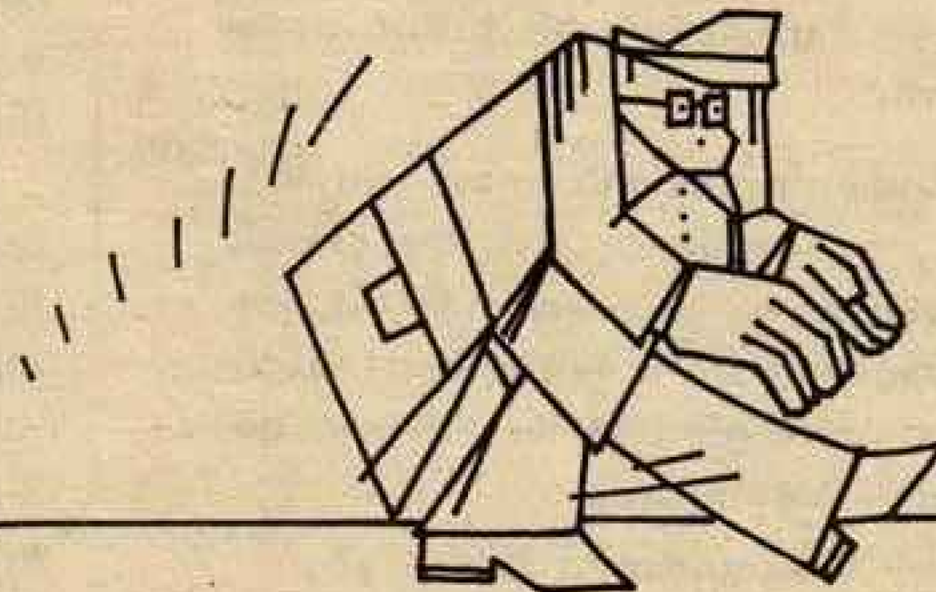
ÜRGÜPLÜ

Kulislerdeki Başbakan adaylarından bazıları

NEZİH DANYAL

Erim 27 Mart, 14 ve 17 Nisanda üç kez istifa mektubu yazdı (Meclis tezkerelerinden)

POSTACI KAPIYI ÜÇ KEZ ÇALAR...

müzelik olmak

Kafatascılık diye bir siyasal akım vardı, İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkemizde revaçta idi. Bugün artık müzeliktir, çağdışıdır. Hitlerciliğin öteki adı olan kafatascılık Almanya'da bile dirilemez, tarihin karanlık mezarlığına sığınmıştır. Ama gelin görün ki, bizde itibar edilir, değer verilir kafatascılığa! Eski bir kafatascı, particilik yapabilmekte, sere serpe ortalıkta gezebilmektedir. Ülkemizin özelliğidir, yöneticilerin tarihe, çağdaş bilgilere bakışının örneğidir.

Birkaç dil bilir, annesi bir Amerikalı ile evli, yurt dışında gezilere çıkmış, hoşsohbet, hâlâ da sevdiğim bir kafatascıya bir gün sormuştum :

«Yahu, sen bunların arasına nasıl oldu da girdin?»

Gülmeye başladı, Belli ki kendi de ciddiye almıyordu kafatascılığını :

«Reha da, Cihat da benim Gazi Lisesi'nde sınıf arkadaşlarımdı. Severdik birbirimizi. Bir özenti olarak bu siyasal akıma kapılmıştık. Çocuklukta futbol, voleybol oynama gibi bir şey! Okulu bitirdik, hayata atıldık. Okul arkadaşlarımızla ilişkimiz sürüyor. Birgün Reha ile Cihat beni çağırdılar, bir toplantı yapacaklarını söylediler. Gittim. Almanlar Trakya sınırımıza dayanmışlardı. Stalingrat düştü düşecekti. Sovyetler, bize göre, yıkılmak üzereydi. Baktım, kerli ferli adamlar siyaset konuşuyorlardı. Makam, mansıp paylaşıyorlardı. Dil bildiğim için bana Dışişleri Bakanlığı uygun görülmüştü. Düşündüm, daha şimdiden Dışişleri Bakanlığı uygun görüldüğüne göre, demek ben ilerde Başbakandım. Umutlandım, hemen, kabul dedim.»

«Neyi?»

«Kafatascılığı...»

Sigarasından bir nefes çekti, içkisinden bir yudum içti :

«Benim kafatascılığım böyle oldu. Yoksa ben, kolay kolay yanaşır mıydım böyle işlere!... Sonra öteki arkadaşlar da böyle işlerden vazgeçtiler. Şimdi bir moda varsa, o günlerde bizim, gençlik özentisi olarak ektiğimiz tohum.»

İnsanları kafalarının ölçüsüne göre yüceltmek ya da aşağılamak, elbette ki, bir bilim adamına sorsanız gülünçtür. Ama her ulus, yılların birikimi olan kültür tortusu ile öğünecektir. Bu kültür, egemen kesimin olacaktır, sonra gelen tarih içindeki haklı kesimin olacaktır. Bu kültürün ölçeği hiçbir zaman kafaların biçimine bağlı değildir.

Ziya Gökalp için de kafatasçılık bir eğlence idi. İttihatçılar'dan, Anadolu Devrimcilerine gelinciye dek çizdiği zigzaglar da bunu gösterir. Gökalp, Türk kültürünün derinliklerine uzanan araştırmalar yapmıştır. Bunlar, eninde sonunda, tarih ve sosyoloji araştırmalarıdır, değişmez, yenilenmez veriler değildir. Sonunda ekonomik görüşünü belirlerken Gökalp : **«Türkçülük, Türklüğün yararına çalışmaktır»** diye tanımlama yapmıştır. O da biliyordu ki ekonomi, kafatası ölçeğine göre yürümez, kendi kanunları vardır. Zaten Gökalp. katı, bildiğinden caymayan düşüncelerini sürdürmeğe kalkışsaydı, Malta'dan döndükten sonra bir de Atatürk'ün hışmına uğrardı.

Herkes bilir ki, ekonomide, her kesim bir değer yaratır. Yaratılan bu değer'in bir bölüğü artar. İş, artan bu değerin kimin çıkarına, hangi kesimin yararına kullanılacağındadır. Kavga da burda biter, yorgan da burda gider! Yoksa dünyada da, ülkemizde de kafa ölçeğine göre artan değer ortaya çıkmaz. Fakat nedense kafatasçılara bunu anlatamamaktayız.

Sun'i, kimsenin işine yaramaz sorunlar icatladığımız, bunu piyasaya ciddice sürdüğümüz sürece de anlatabilmek olanağı yoktur.

Sadece kafatasçılıktan değil, sun'i olarak koşturduğumuz öteki müzelik düşüncelerden ne zaman kurtulacağız? Yoksa her şey değişecek, her yer gelişecek bize müze olarak bakacaklar.

MEHMED KEMAL

Satır... Onların isimleri üzerine ise, yıpratıcı bir lâf söylemeye kimse lüzum bile görmüyordu.

Yani ortada, Millî Güven Partisi'nin, nasıl olur da faydalanabilirim diye üzerinde plânlar kurduğu bir isim keşmekeşi vardı.

Sunay ne düşünüyor?..

Asıl kararı verecek olan kimsenin, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın ise, Çankaya'daki köşkünde ne düşündüğünü kimse bilmiyordu. Sunay, salı günü, müstafi ama **«sürekli»** olmağa gayretli Hükümetin Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken'i kabul etti. Bundan, adaylar arasına, ömrünün büyük kısmı Londra ile New York arasında geçmiş Bayülken'in de katıldığı sonucunu çıkaranlar oldu ama, herkes yavaş yavaş anlamağa başlamıştı ki, yeni Başbakan hakkında ciddi tahminlerde bulunabilmek için, herşeyden önce, Millî Güvenlik Kurulu'nun cumartesiye ertelenen toplantısını beklemek gerekiyordu. Cumhurbaşkanı, asıl temaslarına, o toplantıya başkanlık ettikten sonra başlıyacaktı.

Erim

Müstafi Başbakan ne yapıyor?

Hükümet teşkili kulislerde günün konusu olurken, Nihat Erim ne yapıyordu?

Şimdi yine pazartesi gününe dönelim.

Müstafi ve aşırı yorgunluğu sebebiyle **«özürlü»** Başbakan Nihat Erim'in görevi, havada iken sona

BAŞBAKANLIK OTOMOBİLİ 003'e kim sahip olacak?

erdi. Erim'in görevinin bittiğini ilân eden Cumhurbaşkanlığı tezkeresinin Mecliste okunduğu dakikalarda Erim'i, eşiyle birlikte İstanbul'dan Ankara'ya getiren «DC—9» uçağı Ankara şehri üzerinden Esenboğa'ya doğru inişe geçmeğe hazırlanıyordu.

Erim'i Esenboğa havaalanında karşılayanların sayısı fazla değildi: Millî Emniyet Müsteşarı Orgeneral Nurettin Ersin, Maliye Bakanı Sait Naci Ergin, Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin, Orman Bakanı Selahattin İnal, Başbakanlık Müsteşarı Zeyyat Baykara, Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Sulhi Dişlioğlu. Başbakanlığın birkaç büro memuru. Birkaç koruma memuru... 0003 numaralı makam arabası ve makam arabasının şoförü...

«Buraya kadar...»

Erim, alana gelen birkaç gazetecinin sorularından hiçbirine cevap vermedi. Milliyet Gazetesi muhabiri Özdemir Kalpakçıoğlu, **«İstifanızı Cumhurbaşkanının tasdik ettiği bildiriliyor...»** diye bir soruya başlayacak oldu; fakat Erim bunu, sağ elinin işaret parmağını iki dudağının üstüne götürerek yaptığı **«Sus»** işaretiyle karşıladı. Eşiyle birlikte hızla, «003» numaralı makam arabasına doğru yürüdü. Şoförünün son bir saygı gösterisiyle açtığı kapıdan önce eşine yol verdi, sonra kendisi bindi. Ve araba, şehre giden 34 kilometrelik yolu trafiğin seyrek olduğu yönden, Dışkapı'dan Emniyet Sarayı'na, Emniyet Sarayı'ndan Ayrancı'ya giden rota üzerinden son süratle aşarak, Çankaya'da, Vali Dr. Reşit Caddesindeki 37 numaralı Erim Apartmanının önüne ulaştı. Erim, arabadan inerken, etraftan koşuşan gazetecilere sadece iki kelime söyledi :

— **«Buraya kadar!..»**

Milliyet Gazetesi yazarı Mete Akyol'un çok güzel bir fotoğrafla tespit ettiği gibi, eşi önde, kendisi biraz arkada, ağır ağır, apartmana girdiler.

Bu arada koruma polislerinin âmiri Cahit Sunal'a **«Gazetecileri apartmana sokturmayın»** talimatını verdiği için merdivenleri hangi hızla çıktığı bilinmiyor.

Ertesi gün, Başbakan Vekili Ferit Melen'in bakanlarına talimat verdiği Bakanlar Kurulu toplantısının yapıldığı gün, Erim'in evini telefonla arayanlara, 12 14 35 numaralı telefonun cevap vermediğini gördüler. Müstafi Başbakanın telefonun cevap vermediğini gördüler. Müstafi Başbakan, telefonun fişini çektirmişti. Rahatsız edilmek istemiyordu.

Yan apartmandaki, pencere karşısı komşuları ise, Erim'in, o sabah, üzerindeki elbisenin sadece yeleğiyle, masa başında oturmuş, birşeyler yazarak geçirdiğini gördüler. Eşi Bayan Kâmile Erim ise, halinden memnun bir tavırla gazeteleri okuyordu.

Ziyaretler

Öğleden sonra 37 numaralı apartmana, ilk olarak, Erim'in yakın dostu, eski 14'lerden, şimdiki İstanbul CHP Milletvekili Orhan Kabibay girdi ve bir süre kalıp çıktı. Onu, Özel Kalem Müdürü Güner Öztek'le birlikte Basın-Yayın Genel Müdürü Altemur Kılıç'ın ziyareti izledi.

Daha sonra, Başbakan Vekilliğine Erim tarafından tavsiye edilen ve o günkü Bakanlar Kurulu toplantısında da Erim için kadirşinas bir nutuk söyleyen Ferit Melen geldi. Yanında Devlet Bakanı Ali İhsan Göğüs ve Doğan Kitaplı ile Sağlık Bakanı Cevdet Aykan vardı. Millî Eğitim Bakanı İsmail Arar da, bir süre sonra ziyaretçilere katıldı.

Gelenler kısa bir süre kalıp, Erim'in apartmanından ayrıldılar.

Ve 37 numaralı eve, daha sonra, başka bir ziyaretçi gelmedi. İçeriye girmek isteyen gazetecilere ise müsaade edilmedi. Son merdivenin sahanlığına konulan bir masanın başında oturan koruma memurları, yukarıya, çağırılmayanların çıkmasını, münasip bir şekilde önlüyorlardı.

CHP.

Kaynatılan kazan

CHP Meclisinin geçtiğimiz Salı günü yaptığı toplantıda partinin Olağanüstü Kurultaya gitmesi kesinleşti. Kurultayın tarihi de belli oldu : 5 Mayıs.

Ama birşey kesinleşmedi. Olağanüstü Kurultaya katılacak delegelerin isimleri.

Delegeler konusu

Bunların bir kısmı için tartışma yoktu. 2 Temmuz 1970'de yapılan son kurultaydan bu yana il kongrelerini yapmamış olan illerde, Olağanüstü Kurultaya, elbette son olağan kurultay delegeleri katılacaklardı. Ama o vakitten bu yana il kongrelerini yenilemiş, il başkanlarını, il yönetim kurullarını, danışma kurularını ve nihayet kurutay delegelerini yeniden seçmiş illerde durum ne olacaktı?

Tüzük bu konuda, 20 inci maddesinin A bendinde Kurultay üyelerini (olağanüstü kurultay için de geçerli olmak üzere) sayarken, teşkilâttan gelecek delegeler için, **«İl kongrelerinin... seçeceği delegeler»** deyimini kullanıyordu. Kastedilen il kongresi de herhalde **«son il kongresi»** olmalıydı. Gene kurultay üyeleri arasında sayılan **«il başkanları»** için bu konuda kullanılan ifade de **«il kongrelerince seçilmiş ve görev başında bulunan»** şeklinde idi. Olağanüstü Kurultaya üye olarak katılabilecek İl Başkanının son kongrede seçilip görev yapan İl Başkanı olduğunu kaydeden tüzük, nasıl olur da, o kurultaya üye olacak delegenin «eski delege» olmasını kastetmiş olabilirdi.

Üstelik, Kurultay çağrısını imzalayanlar arasında, görevleri sona ermiş bazı eski il başkanlarının da yer aldığı söyleniyordu.

Gerçi 20 nci maddenin bir de c fıkrası vardı. Burada **«Kurultay üyelerinin süresi, gelecek olağan kurultaya kadardır»** deniliyordu. Ama bu maddeden hukukçuların anladığı, iki olağan kurultay arasında yapılan olağanüstü kurultaylar, delegelerin yenilenmemiş olduğu hallerde, eski kurultay delegelerinin katılacağı ve kurultay üyelerinin görev süresinin herhalde bir sonraki olağan kurultayı da içine almayacağı; yani kurultaydan önce esinlikle sona ereceği yolundaydı. Nitekim CHP'de 1954 yılında gene bir olağanüstü kurultay toplanmış, bu kurultayın delege listeleri tespit edilirken, son yapılan il kongreleri sonuçları gözönünde tutulmuş, o kongrelerde seçilen delegeler çağrılmış ve buna kimse itiraz etmemişti.

Satırcıların düşüncesi

Ama Satırcılar, Tüzüğü böyle an-

ECEVİT, MUSTAFA OK, FERDA GÜLEY PARTİ MECLİSİ TOPLANTISINDA : Olağanüstü Kurultaya giderken...

lamıyorlardı. Zaten böyle anlasalar haftalarca uğraşıp üçyüz küsur imza toplayarak, olağanüstü kurultay istemezlerdi. Hesapları açıktı: Eğer CHP'nin son 2 Temmuz 1970 tarihli kurultayına katılmış olan delegeler bu olağanüstü kurultaya da katılırlarsa, Satırcıların taraftarları, son delegeler esas alınarak yapılacak bir kurultaya oranla biraz daha fazla olacaktı. Örneğin bir Adana'dan, daha çok, Satır'ı destekleyen eski delegeler gelebilecekti.

Hesap buydu ve bu hesaba bazı başka yan hesaplar da eşlik ediyordu: Erim kabinesi iktidardayken devletin bazı imkânlarından faydalanarak (bk: Toplum, Sayı 2, CHP yazısı) Kurultayda Ecevit aleyhinde bir takım tertiplere girişmek... «Ecevitçiler seçilirse partiyi kapatırlar» hikâyesini dolaştırarak ortalıkta bir terör havası estirmek... Meclis çoğunluğuna dayanarak Ecevit'in dokunulmazlığının kadırılması imkânlarını araştırmak... gibi...

Ve deniliyordu ki, bütün bunlar bir araya gelir ve İnönü de ağırlığını Satırcıların tarafına koyarsa, belki bir sonuç alabiliriz.

Olağanüstü kurultayın iki yıl önceki delegelerle toplatılmak istenmesinin nedeni buydu.

Parti Meclisi

Parti Meclisini olağanüstü toplantıya çağırarak CHP'deki bu karışık durumun biran önce çözülmesi önerisi, ilk kez, başta Bülent Ecevit olmak üzere bir kısım üyelerden geldi. Bu istek kendilerine ulaştırılınca, Genel Merkez Yöneticileri durumu Genel Başkana bildireceklerini söylediler ve geçen Cuma günü, İnönü'yü ziyaret ettiler. Genel Başkan önce böyle bir toplantıya gerek olmadığını ileri sürdü, sonra Merkez Yönetim Kurulunun isteği karşısında, düşünmek için kendisine süre verilmesini istedi. Bu sırada Satır ve arkadaşları olağanüstü kurultay dilekçesini henüz İnönü'ye vermemişlerdi.

İnönü Parti Meclisini toplamak kararına Cumartesi günü, yani Satır ve arkadaşlarının dilekçesi kendisine verilmeden aldı, 15 Nisanda bir çağrı çıkararak Parti Meclisi üyelerini Salı günü toplantıya çağırdı. Gündemde, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumun görüşüleceği yazılıydı. Bundan bir gün sonra da Satır İnönü'yü ziyaret etti ve «dilekçesini» ona sundu.

İnönü'nün «tebliği»

CHP meclisi geçtiğimiz Salı günü saat 11.00 de, gündemdeki sorunu, yani genel durumu görüşmek üzere toplandı. Ancak 10'u 40 geçe parti binasına gelip, 10'u 50 geçe toplantı salonuna çıkan, 11 de de parti meclisi oturumunu açan İnönü, sözlerine **«Size bir tebliğim var»** diye başladı ve ortada görüşülecek-tartışılacak bir şey olmadığını, bu tebliği de **«Parti meclisi üyelerine olan saygısından dolayı bilgi vermek»** amacıyla yaptığını söyledi.

İnönü'nün tebliği şuydu :

«Sayın Kemal Satır ve arkadaşları olağanüstü kurultay istemişlerdir. Talepleri kanun ve tüzüklere uymaktadır ve olağanüstü kurultay toplanacaktır.»

Parti Meclisi üyeleri bu kısa «tebliğ» karşısında, önce bir noktanın açıklığa kavuşmasını istediler :

Kurultay toplanacaktı ama, hangi delegelerle toplanacaktı?

İnönü'nün cevabı gene kısa oldu : **«Tüzük sarihtir, kurultay eski dele-**

Mahkeme eliyle aldığımız tekziptir

TRT'nin Görevi

Tarafsız bir kamu organı olarak çalışması Anayasa'nın son değişikliği ile de emredilen TRT'nin özerkliğinin kalkışı, özdeki vasfı değiştirmemiştir. Radyo ve televizyon yayınlarında amaç olan tarafsızlık, Anayasa teminatı altında tutulmuştur. 359 Sayılı Kanun'da değişiklik yapılırken de bu tarafsızlığı koruyacak hükümler getirilmiştir.

Bu nedenle, TRT hükümetlerin değil, yüce Türk milletinin emrinde tarafsız bir kamu yayın organıdır. TRT'nin yayınları konusunda bir hükümet üyesinin emir verebilmesini düşünmek, eğer kasıtlı bir hareket değilse, Anayasa'yı anlamamak olur

TRT'nin Vatan Cephesi Radyosu haline gelmekte olduğu iddiası, iğrenç bir iftiradan öteye geçemez. Bu dergide de belirtildiği gibi, kapanmış olan dönemlerin bir daha aynı biçimde ortaya çıktığı görülmemiştir. TRT hiçbir zaman Vatan Cephesi Radyosu olamıyacağı gibi bazı kafaların halâ özlemini çektiği anlaşılan Halk Kurtuluş Cephesi Radyosu da olmayacaktır.

Sıkıyönetim bildirilerinin radyoda nasıl yayınlanacağı, yayından nasıl kaldırılacağı ve TRT yayınlarının Sıkıyönetim dönemlerinde nasıl olacağı 1402 Sayılı Kanun'da belirtilmiştir.

Şurasını herkes bilmelidir ki, Anayasa'nın 121'nci maddesi TRT'yi Devlet ve millet bütünlüğü ile Atatürk inkılâpları konularında taraflı kılmaktadır. Bu sebepledir ki, Türk Devleti ve milletinin bütünlüğüne inanmayan ve Atatürk inkılâplarına kendi inançlarının kalıplarını vurmaya çalışanlar, daima TRT'nin taraflı olduğundan şikâyet edeceklerdir.

TRT'nin taraf tuttuğu yolundaki iddialarınızı dedikodularla değil, dürüst insanların takip edeceği yol olan kanun yolları yerine getirmenizi tavsiye ederim.

Musa ÖĞÜN
TRT GENEL MÜDÜRÜ

kanun-kararname ve hayalî maddeler

Prof. dr. TURAN GÜNEŞ

Hukukçular arasında teknik bir sorun olarak tartışılan bir konu, Türkiyemizde, günün en önemli rejim ve siyaset sorunu haline geldi. Millî Güvenlik Kurulu toplantısı, Başbakanın mektubu ve en nihayet Cumhurbaşkanının partilere verdiği not, ülkede büyük bir siyasal bunalımın işaretleri sanılırken, meğer bu derece önemli devlet organlarını ilgilendiren mesele, Parlamentoda bazı kişilerin birbirlerine sataşmaları yanında, bir de, hükümetin düzenleme yetkilerinin artırılmasından ibaretmiş!

Doğrusu istenirse, bu kabil bir mesele için herkesi ayağa kaldırmak, gereğinden fazla enerji ve zaman israfı oldu. Ama gene de sevindik. Demek ki, bir bunalım içinde değiliz. Sayın Başbakanın şikâyeti ve üzüntüsü, başka ülkelerde var sandığı bazı yetkilere sahip olmamaktan ibaretmiş!

Var sandığı diyoruz. Çünkü, başka ülkelerin anayasalarından verdiği örnekler, gerçekte mevcut olmayan örneklerdir. Sayın Hükümet Başkanı, bu konuda yanılmakta, ya da hukukçu uzmanlar tarafından yanıltılmaktadır. Bunları teker teker ve kısaca görelim.

Prof. Erim, Federal Almanya Anayasasının (Bonn Anayasası) 80'inci maddesini basın toplantısında okudu ve bunu, istediği yetkilere bir örnek olarak verdi. Ne yazık ki, bu maddenin tamamını okumak zahmetine katlanmadı. Okusaydı, bunun aşağı yukarı - bir bakımdan daha da sınırlı olarak - bizim Anayasamızın 107'inci maddesinde sözü edilen Tüzük hükümlerine benzediğini görecekti. 80'inci madde, Almanların Rechtsverordunnug dediği, İdarece yapılan düzenlemeden bahseder. Bizde düzenleme için Kanunun ayrı yetki vermesi gerekmediği halde, Alman hukukunda, eğer Kanunla yetki verilmemişse, hükümet düzenleme yapamaz. Böyle bir yetki veren Kanun, ayrıca, düzenlemenin konu, amaç ve sınırını da göstermek zorundadır. Görülüyor ki 80'inci madde, Sayın Başbakanın görüşlerini destekleyen değil, aksini doğrulayan bir maddedir. Ayrıca, çıkacak metinlerin Kanun hükmünde olması da sözkonusu değildir. Başbakanın basın toplantısında okuduğu metne, şakacı bir zat «Kanun hükmünde» ibaresini eklemiş olsa gerektir.

Alman hukukunda, eskiden Sayın Erim'i destekleyen bir madde vardı. 1919'da kabul edilen Weimar Anayasasının 48'inci maddesi, olağanüstü zamanlarda hükümete çok geniş yetkiler veriyordu. Hitler de Almanya'nın siyasi rejimini bu maddenin verdiği yetkilerle değiştirmişti. Böylece ağızları yanan Almanlar da, yeni Anayasalarında, bu hükmü kökünden kazımışlardır.

Sayın Başbakanın ikinci dayanağı, 1958 Fransız Anayasasıdır. Profesöre göre, bu Anayasanın 38'inci maddesi, hükümete, programında sözü edilen konuları gerçekleştirmek için genel yetki verilmesini öngörmektedir. Maalesef, bu da yanlıştır.

Bir defa, Sayın Erim'in sandığının, ya da söylediğinin tersine, burada, programın uygulanması için genel yetki verilmesi sözkonusu değildir. Her mesele için ayrı bir yetki Kanununa ihtiyaç vardır. Çıkarılacak Kararnamelerle, Kanunlarda değişiklik yapılabilirse de, Kararname, İdarî işlem olarak kalır ve Danıştay'ın denetimine de tâbi olur. Sözün kısası, bu yetki, aşağı yukarı, bizim 64'üncü maddemizdeki, kanun hükmündeki kararnameye benzemektedir.

---

gelerle yani 20 inci kurultayın delegeleriyle toplanacaktır.»

Anlaşılan CHP Genel Başkanı da tüzüğün 20 nci maddesini Satırcıların anladığı şekilde anlıyordu.

Parti Meclisi üyeleri buna karşı olan görüşlerini belirttiler. Tartışmalar oldu ve sonunda İnönü kendi görüşüne karşı şikâyetlerin ve delegelere karşı yapılacak itirazların olağanüstü kurultayda hallolunacağını bildirdi.

Buna göre Genel Başkan kurultaya eski delegeleri çağıracaktı. Yeni delegelerin çağırılması gerektiği yolundaki itirazlar, o gün gündeme geçilmeden; o eski delegelerle toplanan Kurultay tarafından görüşülecek ve karara bağlanacaktı.

İnönü toplantıyı terkediyor

Genel Başkan bunları bildirdi. Merkez Yönetim Kurulunun tutumu hakkında kınayıcı sözler söyledi. Bazı üyelerle tartıştı ve sonunda toplantıdan ayrılacağını bildirerek yerinden kalktı. Kapıdan çıktı. Onunla birlikte Necdet Uğur, Kemal Demir, Mehmet Hazer, Ahmet Şener, Seydi Şadi Pencap, İlyas Kılıç, Mustafa Kemal Yılmaz da çıktılar. Onları, hayret dolu bakışlar arasında, Şeref Bakşık ve Coşkun Karagözoğlu da izledi.

Ancak ortada o zamana kadar halledilmeyen bir nokta kalmıştı: Parti Meclisi üyelerinin, Satırcılardan ayrı olarak yaptığı **«Olağanüstü Kurultay toplama»** teklifi ne olacaktı?

Parti Meclisi geriye kalan 25 üyesiyle toplantısına devam etti ve sonunda Merkez Yönetim Kurulu üyesi İbrahim Cüceoğlu şu açıklamayı yaptı:

«Yeter sayıda üye tarafından verilen ve Parti Meclisince olağanüstü Kurultay toplanmasıyla ilgili önerge kabul olunmuştur. 24 üye tarafından

Değerli hukukçu Prof. Turan Güneş'in, Erim'in istifasından önce yazdığı bu yazıyı, teknik nedenlerle, geçen hafta yayınlayamamıştık. Konunun hâlâ, büyük önem taşıdığı kanısındayız. Yeni atanacak Başbakan da eski Başbakanın izinde yürümek, kanun gücünde kararname çıkarma yetkisi almak isterse, bu yazıdan öğrenebileceği çok şey vardır.

İşleri sür'atle görme açısından ise, Türkiye şartlarında Kanun çıkarmaktan daha da yavaş işleyen bir usul öngörülüyor Fransız Anayasasında. Çünkü Kararnamelerin bizdeki Tüzükler gibi, Danıştay'ca incelenmesi gerekiyor. Tüzüklerin ne kadar geciktiğini ülkemizde her hukukçu bilir. Böyle bir yetki ve usul, Sayın Başbakana nasıl bir sür'at sağlayacak, bilinmez.

Başbakanın üçüncü örneği, İtalyan Anayasasıdır. Fakat bu Anayasadaki hükümler de maalesef hem kendisinin söylediği gibi değildir, hem de genel yetkiler için gösterdiği sebepleri desteklemekten uzaktır.

İtalyan Anayasası iki yetki öngörüyor. Bunlardan biri, bizim Anayasamızın 64'üncü maddesine geçen yıl sokulan Kanun hükmünde Kararnamenin tıpatıp eşidir. Bir Kanunla amacı, kapsamı ve ilkeleri belirtilmek şartıyla yetkiler tanınabilmektedir. Bu yetkilerin kullanılması da bizdeki gibi, Anayasa Mahkemesinin denetimi altındadır.

Diğer yetki, Cumhurbaşkanının, olağanüstü hallerde, Meclislerden müsaade almadan Kararname ile Kanunlarda değişiklik yapabilmesidir. Fakat bu takdirde, Kararname hemen Meclislere sunulmakta ve Meclisler, toplantı halinde değilse, beş gün içinde toplanmakta ve eğer Kararnameyi altmış gün içinde Kanuna dönüştürmezlerse, bu Kararname yayınlandığı tarihten itibaren yürürlükten kalkmaktadır. Hattâ bu Kararnamenin uygulanmasından zarar görenlere karşı İdarî makamlar sorumlu olmaktadırlar. Sayın Erim, Parlamentonun işleri çabuk yürütmediğinden şikâyetçi olduğuna göre, kendisine böyle bir yetki tanınacak olsa, çıkardığı bütün kararnameler altmış gün sonra hiç yapılmamışa dönecek demektir.

Görülüyor ki, Sayın Başbakanın, basın toplantısında, fikirlerini desteklemek üzere ileri sürdüğü Batı Anayasaları kendisini doğrulamamaktadır.

Bu düşünceleri doğrulamayan, Anayasamızda hükümetlerin güçsüz bir duruma sokulduğu iddiasını haksız çıkaran başka bir delil daha vardır. O da, bugünkü Anayasamız ve onun uygulamasıdır.

Bir defa yeni Anayasada, yürütmenin, eski Anayasadakinden daha güçsüz olduğunu gösteren hiç bir madde yoktur. Bu iddiaları ileri sürenler ya Anayasayı okumuyorlar, ya da okumasını bilmiyorlar. Diğer yönden, bugün Türkiye'de gerçek, iktisadî ve malî alanda her yetkinin hükümetin elinde bulunduğudur. Türk Parasını Koruma Kânunu ve plânlama yoluyla hükümet çok geniş yetkilere sahip kılınmıştır. İthalat, ihracat, vergileme veya vergiden kurtarma, her çeşit malî ya da iktisadî yükümler, sınırlar, Kararnameler bir yana Tebliğler, Sirküler yoluyla konulmaktadır. Bunlar hakkında hukukçuların söyleyeceği çok şey vardır ama, Mahkemelerimizin de onayladığı durum budur. Buna rağmen, hâlâ daha, «yetkim yok» iddiası, eğer Sayın Demirel'in bir zamanlar yaptığı gibi, anarşi ortamının sorumluluğundan kurtulmak için Anayasayı suçlaması gibi, başarısızlığa bahane bulmak amacıyla yapılmıyorsa, herhalde özgürlüklerimizi çok bulan bir zihniyetten doğuyor demektir.

Bunların cevabı kolay. Bir Fransız düşünürü, yüz yıl önce şöyle diyordu: «İnsanları akıllı olma zorunluluğundan kurtaran Anayasa yoktur». Özgürlüklere gelince, herhalde yabancı Anayasaların mevcut olmayan hayalî maddeleri ile Türk Milletinin elinden bunları almak mümkün olmayacaktır.

verilen olağanüstü kurultay toplanmasını öneren önerge de, görüşmeler sonunda, kabul edilmiştir. Bu önergeye göre, toplantı tarihi ve yeri Genel Başkan tarafından tespit edilmek suretiyle parti tüzük ve geleneklerinin ve kanunların yetkili kıldığı delege ve üyelerle olağanüstü kurultay toplanacaktır. Bu kurultayın gündemi, aşağıdaki şekilde olacaktır.

Gündem

(1) Açılış, (2) Başkanlık Divanı Seçimi, (3) Atatürk ve Şehitler için saygı duruşu, (4) Bazı partililerin kurultay kararlarına aykırı ve partide otorite bunalımı yaratıcı davranışlarının görüşülmesi, (5) Parti Meclisi hakkında güven oylaması ve güven oyu verilmediği takdirde, Parti Meclisi seçimi.»

Açıklama, önemli bir husus daha belirtilerek sona eriyordu.

«Olağanüstü Kurultay için istemde bulunanların geçerli imza sayılarının tüzükte gösterilen nisabı doldurup doldurmadığını kontrol etme olanağı Parti Meclisine tanınmamıştır. Bu durumda yapılacak olağanüstü kurultayın meşru sayılmaması tehlikesi, bir ihtimal olarak ortaya çıkmıştır. Parti Meclisi, bu ihtimali dikkate alarak ve tüzükteki yetkisine dayanarak, ayrıca bir olağanüstü kurultay çağırısında bulunmaktadır. Böylece, bahsedilen ihtimal giderilmiş olmaktadır.»

Ecevit ne diyor?..

Onun da söyleyecekleri var Toplum bu soruya cevap aradı

BİR yandan hükümetin istifası, öbür yandan da olağanüstü kurultay çağrısının ve kurultayın hangi delegelerle

toplanacağı sorununun CHP. de yarattığı tartışma iç politikada yeni gelişmelere yol açtı. Bu gelişmeler sırasında, özellikle CHP. deki durumla ilgili olarak, son zamanlarda adından en çok söz edilen kişi Bülent Ecevit oldu. «İnönü konuşuyor, Kâmil Kırıkoğlu konuşuyor, Satır konuşuyor... Peki Ecevit ne diyor?» sorusu gittikçe yaygınlaştı.

Bu durumu göz önüne alarak, Bülent Ecevit'e iç politikadaki gelişmeler hakkında bazı sorular yönelttik.

Sorular ve Ecevit'in cevapları şöyle :

TOPLUM: Sizce, yeni kurulacak hükûmetin başlıca görevleri neler olmalıdır?

▸ECEVİT: Ülkemizin içinde bulunduğu koşulların yeni kurulacak hükümete yüklediği başlıca görev, normal demokratik rejime biran önce dönülmesini kolaylaştırmasıdır.

Halkımızın büyük çoğunluğu da siyasal partiler de bunu özlediklerine göre, Ordumuzun da demokrasiye inancı bilindiğine göre, normal demokrasiye dönüşü hızandırıp kolaylaştırma konusunda, toplum yapısından gelen bir güçlükle karşılaşılmayacaktır.

TOPLUM: Bu görevi başarıyla yerine getirecek bir hükümet için neleri gerekli görürsünüz?

▸ECEVİT: Yeni hükümet kuruluşunda Parlamentoya ve Parlamentoda grupları bulunan partiere ne kadar serbestlik ve yetki tanınırsa, demokrasiye o kadar kısa yoldan ve o kadar sağlıklı biçimde dönülür.

Bunun yanısıra, yeni hükümetin başına getirilecek kimse, hem, hükümette görev alacak bütün partilerin içtenlikle destekleyebilecekleri, hem de, demokratik hak ve özgürlükleri kısmağa, demokratik hukuk devetinin kurumlarını zayıflatmağa veya yıkmağa kalkışmayacak, ülkeyi bir an önce genel seçimlere götürmekten kaçınmayacak ve partilerde operasyonlar yapmak isteyenlere âlet olmayacak bir kimse olursa, normal demokrasiye dönüş çok kolaylaşır.

Eğer bu hususlar gözönünde tutulursa; demokratik rejimde bütün şanslarını yitirmiş bazı güçsüz politikacılara, hükümet kuruluşu vesilesiyle veya kurulacak hükümetten güç alarak, kendi partilerinde oyunlar çevirme olanağı verilmezse; o zaman, Erim Hükümetlerinden çok daha «kuvvetli ve inandırıcı» bir seçim hükümeti ortaya çıkmış ve o hükûmeti, bütün partilerin, iç rahatlığı ile ve gerçek güçleriyle desteklemeleri sağlanmış olur.

TOPLUM: CHP üzerinde operasyon niyetleri var mıdır? Varsa, başarıya ulaşabilir mi?

▸ECEVİT: CHP'de zorlayıcı yöntemlerle operasyonlar yapılabilmesi için, ve Parti yönetimine örgüt tarafından tutulmayan kimselerin el koymalarının sağlanabilmesi için, Erim Hükümetleri zamanında, devlet yetkileri ve olanakları büyük ölçüde kullanılmıştır. Ona rağmen, CHP'de istenilen sonuç alınamamıştır.

Şimdi de, hukuk devleti kuralları tüm çiğnenerek —12 Mart 1971 öncesi deyimle— CHP içinde bir «fiili durum» yaratılmadıkça, Parti örgütünün iradesine rağmen CHP'yi ele geçirme ve Kurultay kararlarıyla çizilen yolundan saptırma olanağı, bu amaçları güden bir operasyonu gerçekleştirme olanağı, bulunamayacaktır.

TOPLUM: CHP'deki son gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

▸ECEVİT: Örgütte de bugünkü Türk toplumunda da artık hiçbir etkinlikleri kalmamış bazı kimseler, CHP'de, normal demokrasi ve hukuk kuralları ile elde edemedikleri ve edemeyecekleri sonuçları, «fiili durum» yaratarak gerçekleştirmek umudu ile, yeni ve çok açık girişimlere geçmişlerdir. Bu girişimlerini, yeni hükümet kuruluşu ile bağlantılı olarak yürütme çarelerini aradıkları; ve Partide hukuk dışı yolları zorladıkları bellidir.

CHP örgütünün büyük çoğunluğuyla bütünleşmiş olan yönetici kadrolar, olağan Kurultaydan da, olağanüstü bir Kurultaydan da daha güçlenerek çıkacaklardır. Bundan hiç kuşkum yok. Onun için, olağanüstü Kurultay girişiminde bulunanların, hukukiliğe, meşruluğa hiç önem vermeksizin, **«fiili durum»** yaratarak sonuç almayı tasarladıkları anlaşılıyor.

Bu girişimde bulunanların kullandıkları mücadele yöntemleri ve üslûbu, ancak, Parti içinde istedikeri sonucu meşru veya gayrı meşru yollardan elde edemezlerse Partiyi yıkmayı veya bırakıp gitmeyi göze almış kimselerin baş vurabilecekleri yöntemler ve üslûptur.

Fakat Parti örgütünün yapısı, bu türlü yöntemlere ve niyetlere karşı kendi bütünlüğünü koruyabilecek kadar sağlamdır.

TOPLUM: CHP'deki yeni gelişmelerde Genel Başkan Sayın İnönü'nün davranışını nasıl değerlendiriyorsunuz?

▸ECEVİT: Sayın Genel Başkan, Erim Hükümetine karşı ve kendisine yöneltilen bazı suçlamalara karşı mücadele açmayı gerekli gördüğü bir sırada, kendi kendilerine **«İnönücü»** diyen bazı CHP'lilerden çoğu, Sayın İnönü'yü yalnız bırakmışlardı. Sayın İnönü de, o sırada, Parti içinde **«barış»** ilân ederek, Parti yöneticilerinin desteğini yanına almıştı.

Şimdi bu desteğe ihtiyacı kalmamış olsa gerek ki, Partiyi ele geçirmek isteyenlerden çoğunun zaten fiilen uymadıkları **«barış»**, resmen de sona erdirilmiştir. Parti yöneticilerinin iyiniyetli çabalarına rağmen sona erdirilmiştir.

Parti içinde zaten barış istemeyenler, Sayın İnönü'nün, **«barış»** öncesi dö-

Hangisine inanalım?

CHP lideri İnönü, Parti Meclisinin son toplantısında Merkez Yönetim Kuruluna şöyle demiş :

— «Şeref Bakşık'a, Genel Sekreter iken itimadım olmadığını ima ettim. Hemen istifa etti. Şimdi size açıktan itimadım olmadığını söylüyorum, siz hâlâ buradasınız.»

Şeref Bakşık istifa ettiği zaman, «neden ayrılıyorsun?» diye kıyametleri koparan, «gitme, kal» diye feryad eden aynı İnönü değil miydi?

Acaba şimdi söyledikleri mi doğru, yoksa o zamankiler mi? Bir açıklasalar da, hangisine inanacağımızı bilsek...

nemde ortaya sürmüş olduğu ağır isnat ve suçlama temalarını aynen kullanarak, meşru Parti yöneticilerine karşı savaş açmışlardır. Hiç bir partide müsamaha edilemeyecek ölçülere varan bu savaş karşısında da, Sayın Genel Başkan, ilkin «tarafsız»lığını ilân etmiştir; fakat son Parti Meclisi toplantısında bu «tarafsız»lık durumunu da bıraktığı açıkça görülmüştür.

Birkaç milyon yandaşı ve yüzbinlerce üyesi bulunan bir partide, birkaç yüz kişinin genel merkeze güvensizliğini belirtmesi, meşru kurulların hukukî yetkilerinde herhangi bir kısıntıyı ve genel merkezin adeta hacir altına alınmasını gerekli veya haklı kılamaz. Çünkü her partide, genel merkeze güvensizlik besleyen bir azınlık her zaman bulunacağına göre, bunu gerekçe gibi kullanarak, seçimle gelmiş meşru ve yetkili kurulların hukuki yetkilerini kısmağa kalkışmak, partiyi sürekli otorite bunalımına düşürür ve çökertir.

TOPLUM: Bu sözlerinizden, CHP'deki yeni gelişmeler konusunda bir ölçüde kötümser olduğunuz sonucu çıkarılabilir mi?

ECEVİT: Hayır, hiç kötümser değilim. CHP örgütü vesayet altında yaşamayı kabul edemeyecek kadar bilinçli ve kendi kendine saygılı bir örgüttür. Kendi seçtiği kurulların yetkilerini kendisi koruyabilecek güçtedir. Bu bakımdan iyimserim. ●

Ortak bildiri

Diplomasinin inceliğiyle

Sovyetler Birliği heyetiyle yapılan resmî görüşmeler, plânlandığından çok daha uzun sürdü. Podgorni'nin, Sovyet Büyükelçiliğinde verdiği 100 kişilik yemekten çabuk ayrılan uzmanlar, yayınlanacak bildiride ve deklarasyonda kullanılacak cümlelerin tespiti için sabaha kadar çalıştılar. Sabahleyin saat 6'da türkler evlerine, ruslar otellerine gidip birer duş aldıktan sonra, saat 10'da tekrar toplandılar. Uluslararası sorunlarda güçlük, iki tarafın temel politikalarındaki farktan ileri geliyordu. Örneğin, **«Asya alt kıtası»** konusunda Türkiye, Pakistan'la dostluğuna halel getirmiyecek bir ifade kullanmağa çalışırken Sovyetler Birliği, Bangladeş'in varlığını teyid edici bir cümle kurmağa çalışıyordu. Kıbrıs sorununda, adaya silâh sokulmasına karşı çıkıcı bir deyim formüle etmeğe çalışan Türkiye'ye karşı, Sovyetler de, adaya giren silâhların çekoslovak yapısı olduğunu düşünerek, bu noktaya hiç dokunmak istemiyorlardı.

Türk-Sovyet ikili ilişkileri alanında ise, Sovyetler, iki ülke arasındaki bağların daha sıkılaştırılmasını isteyen bir tutum içindeydiler. Türk tarafı ise bunu **«iyi münasebetler»** deyimi altında geçiştirmek, fazla ileri bir ifade kullanmamak istiyordu.

anahtar

Ankara Belediye Başkanı Ekrem Barlas'ın Podgorny'ye başkentin altın anahtarını vermesinden sonra, Ankara'daki yabancı diplomatlar arasında şu espri dolaşmaya başladı :

«Ekrem Barlas, Podgorny'ye başkentin altın anahtarını verdikten sonra, derhal Başkentin kilidini değiştirmiş...»

Neticede iki değişik tutum, bazen yuvarlak anlamlı cümleler kullanılarak, bazen ihtilâflı noktalar da es geçilerek, uzlaştırıldı. Örneğin, «Vietnam'daki durumun ciddi bir kaygı doğurduğuna» ve Cenevre Anlaşması formülüne işaret etmekle yetinildi. Oysa Podgorni, daha ilk yemek konuşmasında, bu konu üzerinde ısrarla durmuş ve şöyle demişti :

«Vietnam, Laos ve Kamboçya karşı harbe girenler, uğradıkları yenilgilere rağmen, istediklerini bu ülkelerin halklarına silâhla empoze etmek çabalarını kesmiyorlar. Bunu ne «vietnamlaştırma» lâfı, ne de barışseverlik diye ikiyüzlü cümleler saklayabilir. Amerika Birleşik Devletlerinin, Paris görüşmelerinden kaçındığına ve Vietnam Demokratik Cumhuriyetine karşı hava savaşını tırmandırdığına dikkat etmemek kabil değil.»

Kıbrıs sorunu

Kıbrıs sorununda da taraflar, şimdiye kadar çeşitli vesilelerle açıklanan görüşlerinin birbiriyle uzlaşan kısmına karşılıklı tâviz olarak, birer ibare eklenmesine razı oldular. Kıbrıs konusunda Türkiye'nin, Yunanistan ve ABD ile anlaşarak, iki taraflı enosisi kabul etmeyi düşündüğü söylentilerini hatırlatan Sovyet Heyetinin isteği üzerine, tarafların, enosise karşı oldukları ifade edilirken, «Enosis» kelimesinin başına «her ne şekilde olursa olsun». ibaresi eklendi ve cümle, Sovyetler açısından, iki taraflı ilhakı da reddedecek şekilde, **«Taraflar... her ne şekilde olursa olsun** enosise karşı bulunduklarını beyan etmişlerdir» şekline girdi.

Sovyet heyeti de buna karşı, **«Cemaatlerarası görüşmelerin devamından yana»** olunduğu belirtilirken, ilgili cümleye, bu görüşmelerin iki cemaat arasında **«tam bir eşitlik içinde»** cereyan etmesi gerektiği ibaresinin eklenmesine razı oldu.

Ortak deklarasyon

Fakat Podgorni'nin ziyaretinin en önemli yanı, yayınlanan bildiri değildi. İki ülke arasında bu defa 1945'denberi ilk defa olarak bir **«yarı antlaşma»** sayılabilecek bir deklarasyon da yayınlandı. Sovyet-

ler Birliğinin, öteden beri, 1925 dostluk antlaşmasının 1945'de feshedilmesinden sonra boşalan yerini, hiç olmazsa bir **«kuvvete başvurmama antlaşması»**yla doldurmak istediği biliniyordu. Bu isteği ise, Türk Hükümeti fazla ileri buluyor, ilişkilerin, —Başbakan Nihat Erim'-in deyimiyle— **«dostluk antlaşması olmadan da geliştirilebileceği»** görüşünü öne sürüyordu. Bu iki ayrı tutum arasında bulunabilen uzlaşma yolu, **«kuvvete ve kuvvet tehdidine başvurulmaması»** esasını içine alan bir prensipler deklarasyonu yayınlanması oldu ki, bu, antlaşma gibi olmasa bile, iki tarafı bazı prensipler üzerinde bağlayan bir belge teşkil ediyordu.

«Kemal Atatürk ve Vladimir İliç Lenin tarafından ülkeleri arasında tesis edilmiş barış, dostluk ve iyi komşuluk geleneğine uygun olarak» yayınlanan, altında Cumhurbaşkanı Sunay ile Sovyetler Birliği Yüksek Şûrası Prezidyum Başkanı Nikolay Podgorni'nin imzaları bulunan bu deklarasyonla, iki taraf, **«kuvvete ve kuvvet tehdidine başvurulmaması ve topraklarının diğer devletlere karşı saldırı ve yıkıcı faaliyetler için kullanılmasına müsaade edilmemesi»** konusunda görüş birliğine vardılar.

Tabii bu ibareden, Türk Heyetinin anladığı, Sovyetler Birliğinin, Türkiye'yle ilgili radyo yayınlarını Türk Hükümetinin politikasına uygun bir hale getirmesi; Sovyetler Heyetinin anladığı da, Türkiye'nin, kendi toprakları üzerinde Sovyetler Birliğine karşı casusluk, haber alma gibi faaliyetlere girişilmesine müsaade etmemesi ve ayrıca bir üçüncü devlet olan Kıbrıs üzerinde de —1964'teki hava müdahalesine benzer şekilde— kuvvete veya kuvvet tehdidine başvurmaması idi.

Ancak bu deklarasyon, **«İki ülkeden biri tarafından başka devletlere ve uluslararası kuruluşlara karşı girişilmiş taahhütlere bu belgenin hiçbir şekilde halel vermeyeceğini»** de bildiriyordu ki, buna dayanarak, Sovyetler Birliği, Varşova Paktı'nı; Türkiye'de NATO anlaşmasıyla Londra ve Zürih anlaşmalarını öne sürmek suretiyle istediği davranışı, gene de sürdürebilirdi.

Ziyaretin turistik yönü

Efes Oteli'nin geniş yemek salonunda, deniz ürünleri kokteyliyle başlıyan yemek, üçüncü sınıf bir dansözün göbek atmasıyla **«tam bir dostluk havası»** içinde sona ermiş, konuklar otel odalarına çekilmişlerdi. Otelin **«Room-Service»**inin telefonu çaldı. 704 numarada kalmakta olan Podgorni'nin özel aşçısı Aleksandrov Nikolay Aleksandroviç, **«Sayın Başkan için 3 şişe amerikan viskisi ve 120 gram havyar»** istediğini, ingilizce olarak söyledi.

Ertesi sabah saat 12.00 sıralarında aynı aşçı, gene «Room-Service»i arayıp, tekrar 3 şişe viski, 6 bütün istakoz ve yarım kilo havyarı Podgorni'nin 713 numaralı Kral Dairesinden ısmarlayınca, Otel Müdüriyeti bir hayli şaşırdı. Çünkü o sırada Podgorni ve beraberindeki heyet, —yüzde 25'i Sovyet kredisiyle gerçekleştirilen— Aliağa Rafinerisini gezmeye gitmişlerdi. Odaya çıkan garson, aşçı Aleksandroviç, Podgorni'nin özel hizmetçisi Ziminya Nikolayena ve Sovyet koruma memurlarından dört kişiyi birarada, istakoz ve viskileri bekler buldu. Böylece, bir gün önce Podgorni'ye gittiği sanılan 3 şişe viskinin de esrarı çözülmüş oldu. Geleneksel türk konukseverliğinin gereklerine göre **«Krallara lâyık»** bir şekilde ağırlanan Podgorni, kızı Natalya ve diğer konuklar her akşam bir ziyafetteyken, aşçı ve hizmetçi, peynir ekmek yiyecek değillerdi ya!... İşte onlar da, giderayak, felekten bir gün çalmak istemişler ve Sovyetler Birliğinde sınıf farkı olmadığını bir kez daha ispatlamaya çalışmışlardı.

Ancak, «anlayışsız» Otel Müdürlüğü, meseleyi önce Aliağa Rafinerisindeki Dışişleri Bakanlığı Protokol yetkililerine telefonla aksettirdi; sonra da onlardan aldığı vizeye dayanarak, «hesabın kapatıldığı» gerekçesiyle, 713 numaralı dairedeki ikinci sınıf konuklara «havyarsız, istakozsuz ve viskisiz» bir öğle yemeği gönderdi.

Gazetecilere hayır

Sovyet konukların İzmir'i ziyaretleri sırasında güvenlik kuvvetleri, Ankara'ya nisbetle, daha da titiz tedbirlere başvurmuşlardı. Türk gazetecileri, **«istenmeyen adamlar»** sınıfındaydılar. Örneğin, Selçuk Müzesinde, resmi bir yetkili, **«fotoğrafçıları 20 metreye kadar yaklaştırmama»** yolunda bir emir almış, 20 metre de Müzenin duvarları dışına rastladığı için, boynunda makina asılı hiçbir türk gazetecisini içeri sokmamıştı. Sonra Efes Oteli'ne, heyetin gelişi sırasında, müşteriler dahi alınmamış; bu arada,a 45 kişilik bir fransız turist kafilesi, Otele 200 metre mesafede, otobüslerinin içinde, uzun süre beklemek zorunda kalmışlardı.

Prezidyum Başkanı Podgorni, İzmir'i ziyaretinin son günü, halen 48 Sovyet teknisyeninin çalıştığı Aliağa Rafinerisini ziyaret ederken bir hayli neşeliydi. **«Top, tüfek ve füze yerine halkın yararına işleyen yatırımlardan dolayı»** ilgilileri kutluyor; bu arada, koruma polislerinin kordonunu yararak türk işçilerinin arasına katılıyor ve onlara, türkçe **«Eyvallah»** diye sesleniyordu. O sırada gazetecilerin daha ziyade önem verdikleri kızı Natalya ise, Efes harabelerini hayranlıkla izliyordu.

Natalya Podgornaya, ertesi gün İstanbul'da, Kapalı Çarşıda alış-verişe çıktı. Fakat 15 liralık bakır bir tabaktan başka birşey alma fırsatını bulamadı. Meraklılar ve fotoğraf çekilmesine izin vermeyen güvenlik görevlileri çemberinden kendisini ancak, tarihi Şark Kahvesine girdikten sonra kurtarabildi.

Gezinin ertesi günü de tamamen turistikti: Sultanahmet Camii, Ayasofya Müzesi, Topkapı, Mehter Takımı v.s.Bu arada, Komünizmle Mücadele Derneğine mensup oldukları bildirilen 6 kişi, ikişerden üç «protesto pankartı» taşıyarak, gösteri yaptılar ve güvenlik kuvvetleri tarafından karakola götürüldüler.

Uğurlama

Podgorni ve beraberindekilerin yedi günlük Türkiye ziyareti —İstanbul'da bulunduğu halde uğurlamaya gelmeyen— Başbakansız bir törenle son buldu. Daha İlyuşin uçağı havalanmağa yeni başlamıştı ki, Yeşilköy Havaalanına serilen kırmızı halıların toparlanmasına girişildi. Ankara'da, Dışişleri Bakanlığının ziyaretle ilgili memurları ise, Yeşilköy'deki hamalların işlerini bitirmesinden beş saat sonra, ortak bildiri ile prensipler deklarasyonunu basına intikal ettirdikten sonra rahatlayabildiler.

BASIN

toprak reformu

Tasarı nihayet geldi...

Tarım yüzyıldan beri Türkiye'de en önemli politik tartışmalara yolaçan ve en sonunda 12 Mart muhtırası ile Demirel Hükümeti'nin düşürülmesinde bile etkili olan **«Toprak Reformu»** için Birinci Erim Hükümeti zamanında hazırlıkları başlayan ve İkinci Erim Hükümeti zamanında bitirilen bir kanun tasarısı, hafta içinde TBMM'ne sunuldu.

Gazete haberleri içinde yeraldığınca, hazırlanıp kanunlaşması için gerekli işlemlere başlanan kanun tasarısı, çağdaş toprak reformları uygulamalarından esinlenilerek hazırlanmış görünmektedir. Ne var ki, çifte adlı bu tasarıyı Meclislere gönderen Hükümetin bu konuda yetkili üyesi bulunan bir profesörün, Toprak Reformu Ön Tedbirler Tasarısının Millet Meclisi Komisyonunda görüşülmesi sırasında yaptığı konuşmadan sonra, Fakültesinde, öğrencilerine söylediği gibi: toprak ve tarım reformu, çağımızda, teknik ve ekonomik amaçlarla yapılmamaktadır. **«Toprakla ilgili her tedbir, 20'nci yüzyılda siyasîdir».**

Bırakılacak topraklar

Maliye Bakanlığının, İş Bankası'nın, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün elektronik beyinlerini birkaç saat meşgul eden, fakat en azından 200 kişinin emeği geçen Toprak ve Tarım Reformu Tasarısı'nın iki önemli hükmü vardır. Bunlardan birincisi, elinde geniş toprağı bulunan yurttaşlara, reform uygulandıktan sonra bırakılacak toprak miktarıdır. Tasarının 33'ncü maddesine göre bu miktar, yine tasarıyla öngörülen beş iklim bölgesine göre ayarlanacaktır.

Tasarının çeşitli hükümlerine göre, bir il'in hangi iklim bölgesine girdiği, Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacaktır. Ancak Bakanlar Kurulu, benzer konulardaki diğer kararları gibi, bir il'in hangi bölgeye girdiğini, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığına sorarak kararlaştıracaktır.

Dağıtılacak toprak

Toprak Reformu Tasarısı'nda ikinci önemli hüküm ise, reform uygulama sırasında, topraksız veya az topraklı köylüye dağıtılacak toprak miktarıdır. Tasarıda bu topraklar ayrıca gösterilmiştir.

Tasarının diğer hükümlerinde, kısaca; reform uygulanacağı Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan her ilde üç ay içinde **«çiftçi kütükleri»** tutulacağı ve bunlara reformdan yararlanmak isteyen herkesin sahip olduğu veya olduğunu iddia ettiği toprağın kaydedileceği, daha sonra bu kayıtların Toprak Reformu Müsteşarlığınca incelenerek, kesin şeklini alacağı ve böylece tapu işlemleri tamamlanınca da reformun yapılmış olacağı öngörülmektedir. Görüldüğü gibi Tasarının, tespit ettiği iki toprak büyüklüğü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, **bırakılacak** toprak büyüklüğü olan 1600 ile 150 dönüm arasındaki topraklarla, **dağıtılacak** toprak büyüklüğü olan 320 ile 30 dönüm arasındaki topraklar olacaktır. Bunun sonucu, aynı iklim bölgesinde, aynı kıraç topraklar üzerindeki iki ekim sahasından birisi 1600 dönüm olurken, diğeri 320 dönüm olabilecektir. Bir karşılaştırma yapılırsa, bırakılacak topraklarla dağıtılacak topraklar arasında 5'te 1 (veya 5 katı) oranı korunmuştur. Buna göre, eski büyük toprak sahibi, 5 birim toprakla **«geç'nebilecek»**; eski topraksız veya az topraklı ise **«1 birim toprak'la geçinebilecek»**tir.

Kopacak gürültü

Bununla birlikte, tarım ve toprak reformlarının artık **«sadece ekonomik endişelerle»** yapılmadığı, bunun da ötesinde, **«topraksız ve az topraklı çiftçi»** durumundaki yurttaşların, ekonomik nedenlerle, siyasal özgürlüklerini, çok topraklı yurttaşlar lehine kaybetmelerinin önlenmesinin asıl amaç olduğu ifade edilirse, bu tasarının **«ne olduğu»** daha iyi anlaşılır.

Gerçekten, bundan yıllarca önce Atatürk'ün tespit ettiği gibi, **«bir esir, bir köle»** muamelesi gören az topraklı ve topraksız köylülerin siyasal özgürlüklerine kavuşmaları ve diledikleri gibi oy vermeleri, siyasal düşünce taşımaları amaç olarak alınırsa, bu tasarıdaki toprak büyüklüklerine itiraz edileceği kolayca kestirilebilir. Bu itirazlardan birincisi, Türk köylüsünün gerçekten uygar ulusların köylüleri gibi, iradelerini serbestçe açıklayabilmelerinin sağlanmasını savunan kişilerce yöneltilecek: Tasarının, şimdiki haliyle getirdiği, **bırakılacak** ve **dağıtılacak** toprak büyüklüklerinin bu amacı sağlamaktan uzak olduğu ve kısa bir süre sonra, **«1 biriml'k»** yurttaşların, **«5 birimlik»** yurttaşlar lehine siyasal kararlarında serbest-

BIRAKILACAK TOPRAKLAR

Bölge	Kıraç Topraklar	Sulak Topraklar
Yarı kurak	**1600 veya**	**400 dönüm**
Nemli - soğuk	**1400 veya**	**350 dönüm**
Yarı kurak - az nemli	**750 veya**	**200 dönüm**
Nemli	**300 veya**	**150 dönüm**

DAĞITILACAK TOPRAKLAR

Bölge	Kıraç Topraklar	Sulak Topraklar
Yarı kurak	**320**	**80**
Nemli - soğuk	**280**	**70**
Yarı kurak - az nemli	**150**	**60**
Yarı kurak - nemli	**100**	**40**
Nemli	**60**	**30**

likten uzaklaşacakları ileri sürülecektir.

İkinci ve belki Parlamentoda ileri sürülerek, rejimin geleceğini etkileyecek itiraz ise; tamamen ayrı bir görüntü altında tezgâhlanmasına rağmen, aslında Tasarının topraksız ve az topraklı köylülere **«fazlaca özgürlük getirdiği»** görüşünden hareket edecektir. Elbette bu görüşten bile hareket etse, bu ikinci itiraz, **«mülkiyetin elden gittiği»**, **«toprak reformunun vatandaşın elinden topraklarının alınması demek olmadığı»** gibi, sözümona **«demokratik»** ve **«hukukî»** perdeler altında sahneye konulacaktır.

Ve böylece, Toprak ve Tarım Reformu Kanunu Tasarısını kamuoyuna tanıtma görevine **«kaderin bir cilvesi»** olarak sahip çıkan Profesör Bakanın da dediği gibi, **«Toprak reformu, sonunda siyasal hüviyetine bürünecektir»**.

Cinsi ne ki...

Yine, son on yıl içinde Türkiye'deki siyasal tartışmalara şöyle bir kulak vermiş olanların kolaylıkla kestirebileceği gibi, iktisatçıların hazırladığı, fakat onların alanından çıkarak politikacıların eline gidecek olan Toprak Reformunun Meclislerdeki tartışmaları da oldukça önemli geçecektir.

Bunun içindir ki, bir grup aydının, Meclislerin Toprak ve Tarım Reformu Tasarısını **«kuşa çevirdiği»** gerekçesiyle, er-geç kanunlaşacak olan reforma sırt çevirmesinin mümkün olduğunu şimdiden söylemek kehanet sayılmamalıdır. Ancak, bugünkü haliyle, TBMM'nin **«bir toprak reformunu gerçekleştirmek üzere seçilmiş üyelerin çoğunluğundan oluşmadığını»** da hatırlamak, bu nedenle, çıkacak toprak reformu kanununun, bugünkü çoğunluğun siyasal düşüncesi doğrultusunda olacağını peşinen kabul etmek gerekir. Ancak, Türkiye'nin içinde bulunduğu toprak reformu ihtiyacını çözecek kanunun bu kanun olup olmıyacağı tartışmasını, kanunun ilk uygulama yıllarından itibaren (hattâ belki o kadar da geç kalmadan) iktisatçılar, bilim adamları ve asıl, reformun amacı olan topraksız ve az topraklı köylüler yürütecekler ve çözeceklerdir.

Deli İbrahim Kaptan

«Deli», coşkulu demektir halkın dilinde. Ozanlara da bazen «deli» denmiş. İbrahim Kaptan, o cinsten... Karada bağırır, çağırır, huysuzlanır, onu bunu haşlar. Bir metre önünde, dağ gibi bir karnı vardır. Yüzünde gömülü, burgu burgu kara, güleç gözleri... Bodrumludur. Kıyıda, Mercan pansiyonunu işletir, seneler senesi. Şatodaki, su altı müzesinin temelini o atmıştır, ağına takılan anforalarla, üstleri kabuklarla kaplı, kimisi morlaşmış nedense... O toplamış bunları, daha kimse geçmişe saldırmadan... Biliyorsunuz, Neptün babamız eskiden de öfkeliymiş bu kıyılarda. Âni fırtınaları, Akdeniz'in dibine neler iletmemiş!. Heykeller mi, şarap dolu, zeytinyağı dolu anforalar mı, pasalar mı, insanlar mı!. Denizde o huysuz insan, bir fatih gibidir, kararlı, soğukkanlı, yürek verici...

... Fırtına da tam fırtınaydı. Morarmış Akdeniz, cehenneme dönmüştü. Kuyular açılıyordu suda, derin; kuyuların etrafında dağlar yükseliyordu, köpüklü. Küt diye, yayık, gün görmüş Bodrum teknesi, çivilerine dek gıcırdayarak, çat diye vuruyordu kuyuların dibine. Nasıl dağılmıyordu, tahta tahta, bilinmez!

Neptün baba döktürüyordu fırtınasını. Su, kaptan köprüsünün üzerinden geçiyordu. Yeni yeni uçurumlar açılıyordu Akdeniz'de, küt diye gene; gün-gece görmüş tekne, vuruyordu dibini azgın sulara...

Ay yoktu. Yıldız yoktu. Tanrıyı duyuyordu insan...

SOS göndermek imkânsızdı. Telsiz kullanmak yasak, biliyorsunuz. Yasak olmasa da, bütün elementlar açılıyordu Akdeniz'de, küt diye gene; gün-gece gör-

— **«Denize bakma, korkarsın»** dedi İbrahim Kaptan, misafirine, ve gitti kaptan köşküne, gençlerin başına, yürek vermeğe, direktif vermeğe. Bir heybetti başlıbaşına.

Aydan yoksun gecede, fırtına saatlarca sürdü. Ay çıktı, ümitsiz gökte, dost. Bir şarkı mırıldanarak döndü İbrahim Kaptan, dar kamaraya. Dinmişti fırtına.

— **«Fırtınadan sonra insanlar birbirlerini daha fazla severler, iyidir fırtına..»**

Motörünü denizde bulduğu (İkinci Dünya savaşından sonra) yaşlı gemi, beşik beşik sallanıyordu artık. Su pırıltılılaşmıştı. Sivri sivri, yassı yassı, kara adacıklar beliriyordu sağda solda.

İbrahim Nalbantoğlu... Deli İbrahim Kaptan... Bu ismi hatırlayın. Bütün Bodrum ve Akdeniz kıyıları tanır onu.

— **«İyidir fırtına. İnsan, fırtınadan çıktıktan sonra, birbirini daha çok sever.»**

«Böyle uyuz Aslı'nın
Kambur olur Kerem'i
Tezekten terazinin
... tan olur dirhemi»
(Halkın akıl birikiminden)

İbrahim Kaptanım, iyidir fırtına, senin gibi kaptanların elindeyken gemi! Tanrı, ülkemize bol bol İbrahim Kaptanlar nasibeylesin...

O eşsiz, o çılgın Bodrum'a varırsanız, benden selâm edin ona. Sokak üzerinde bir balkon yaptırıyordu, önüne geleni haşlıya haşlıya, yakın çevresine bağıra çağıra. Bitirdi mi acep?

Açık denizde bir fatih gibiydi. Çünkü, doğa onu ne için yaratmışsa, o işi yapıyordu.. başka işi değil!

— **«Yani ne demek istiyorsun?»**
— **«Açık açık söylüyorum işte, ne istediğimi!»**

Gene balığa çıkacak mıyız İbrahim Kaptan, açık denizlere?..

GARİP ORHAN VELİ

Garip **Orhan Veli...** Mezarı bile garip, mezarı... Anadolu Hisarı'nda. Ne güzeldir o mezarlık! Boğaz'ın bağrını yarıp tazeliyen gemileri seyreder. Ne güzeldir her mevsimde!..

Orhan Veli'nin mezarı, yukarı duvarın tam dibinde. Ondan sonra, duvar var... Koccaman bir çimento plâka. Yazar **Fikret Âdil**, hayli didinmiş yaptırtmak için... Üstünde, metalden harflerle **«Orhan Veli»** yazılıydı. **Orhan'ı** yok olmuş, **Veli'si** kalmış. Bir başka garip sökmüştür herhalde, leblebiciye falan satmak için, gezgiç leblebiciye, süs yapsın diye... **Orhan'ı** yok olmuş, **Veli'si** kalmış... **Veli'si** de yokolur yakında!

«İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı»...

Dinle dur, Orhan Velim, vaktin var. Hiçbir ozan arkadaşın, hiçbir okurun seni ziyarete gelmiyor!.. İsminin yarısını da kırpmışlar. Dinle dur İstanbul'u, gözlerin kapalı, ebediyete kadar, Orhan Velim!

TENZİLÂTLI SATIŞ

Uzun boylu, şık, arslan yeleli satıcılar, müşteriye, hoşgörür ve küçümser, yaşamayı öğretiyorlardı:

— **«Aman fem, Paris'in son rengi... Beğenilmez mi bu renk?»**

— **«Aman fem, bu völur kotlenin** (çizgili kadife) **duruşu... Prens Filip bundan giyiyor golf oynarken...»**

Zavallı müşteri, kompleksleniyor ve sonunda, bir çift siyah çorap yerine, bir turuncu kostüm alıyordu, hipivâri çizgili... İçine zorla sığdırdığı karnına, uzun boylu, şık, arslan yeleli satıcılar bakıp bakıp, «Çok yakıştı, ama çok!» diyor, zavallıyı, bayram haftasını mangal tahtası, mangal tahtasını bayram haftası gösteren aynaların önüne sürükliyi sürükliyiveriyorlardı, sehpaya sürüklercesine : tezgâhtarlık ölmüş müydü!..

«Tenzilâtlı satış» diye yazıyordu, nal kadar harflerle, Başkentteki bir semtin afili mağazasında. Bir konuşma dikiltti kulaklarımı :

— **«Bu renk ceket bitti. Atölyeye söyler yaptırırız, gelecek hafta alırsınız.»**

Benim bildiğim, «tenzilâtlı satış» malları, geçmiş mevsimin satılamıyan mallarıdır, kazık fiyata. Öyle değil mi? Yoksa, atölyeye ısmarlanan yeni mallar değil!.. Kafamda, dönüp dolaşan bir söylenti düğümlendi, çözüldü, tekrar düğümlendi : Aceba yüzde yüz yanlış mı? Siz okurlarımdan beni aydınlatmanızı bekliyorum. Söylenti şu :

«Aynı biçimde malların, daha kalitesizini yaptırıp, maliyet fiyatını düşürüp, piyasaya sürüyorlar. Tabii, tenzilâtlı satış diyince, halk koşuşuyor ve kazıklanıyor.»

Koşuşuyormuş... Tabii koşuşur! «Zararına satış» diye yazarsan, daha da koşuşur. Kim, başkasının zararını istemez ki?..

Kazıklanmağa gelince... Atasözlerine bakın... Acılı feylesof, kazıklanmağa alışık bir toplumun tecrübe birikimi...

Sonra... Tevekkeli, bazı vitrinlerde, «Gerçek tenzilâtlı» levhaları asılı. Yani, bu «tenzilâtlı satış»ın «yalanı da var», demek?

Önemlisi... Övünme be basın, bilmem kaçıncı kuvvetsin diye!.. Övünme bre!.. Hiçbir şey değilsin sen!..

Hiçbir şey değilsin, fikir işçisinin elinde değilsin; o, yazık, etsiz butsuz ve çaresiz...

— **«Fem... Yazdırırsak... Bazı firmalar mütezarrır olur, ilânı keserler.»**

Tabii keserler... Onun için, «iki tonluk danayı yedi, sonra üstüne bir galon rakı yuvarladı» veya «evinden kaçıp kendini barda bulan kızı, eniştesi, Sultan Palamutun palasıyla öldürdü» veya, veya veya... «Düğün pastasının içinden, Çakırcalinin potin bağı çıktı» diye haberler yaz, dur; çiz, dur ve kendine sekizinci kuvvet, kırkıncı keramet diye, övgülü adlar tak gitsin, e mi basın, tak bre, kolye kolye!..

Bu anlattığım «tenzilâtlı satış», o kadar küçümsenecek bir olay değil. Çok cepheli, her bakımdan; ama çok cepheli hikâyeleri kimse sevmiyor ki!.

Temele dayanan hikâyeleri de sevmiyor kimse!

TOPLUM

Vietnam

Nixon Pekin'e niçin gitmişti?

Bir ara duraklar gibi olan savaş, şimdi yine bütün şiddetiyle devam etmektedir. Bu arada Kanada parlamentosunda bir konuşma yapan Birleşik Amerika Başkanı Richard Nixon, Sovyetleri, «**Kuzey Vietnam'a askerî yardım yapmaması için**» uyarmıştır. Nixon'a göre, «**Büyük devletler, saldırı için destekledikleri küçük devletlerin hareketlerinden sorumlu tutulmalıdırlar. Büyük güçler, saldırıyı desteklemek değil, durdurmağa çalışmalıdırlar.**»

Kuzey Vietnam ve Vietkong kuvvetlerinin, çok güçlü topçu ateşi desteğiyle, askerden arındırılmış bölgede giriştikleri saldırıyla başlayan savaş, Hue bölgesine ve Yüksek yaylalara bütün şiddetiyle yayılmış durumdadır. Üç haftadır Mig 21'ler, karada ve denizde hareket edebilen tanklar, 130'luk toplar, yerden havaya atış yeteneğine sahip füzelerle donatılmış Kuzey Vietnam ve Vietkong kuvvetleri, saldırıyı sürdürmektedirler. Sona ermesi umutları belirmişken savaşın yeniden başlaması, endişeleri artırmaktadır. Bir milyonuncu kişinin Vietnam savaşlarında ölümünden bu yana iki hafta geçtiği halde, ortada barışa dair en küçük bir işaret mevcut değildir. Vietnam savaşı artık, bir gerilla savaşı olmaktan çıkmış, Bengal'de olduğu gibi, basbayağı, klâsik bir savaş haline gelmistir. Gözlemciler, Güney Vietnam'a yönelen saldırının basit bir harekât olmaktan öte, bazı özellikleri bulunduğunu belirtmektedirler. Vietkong Ulusal Kurtuluş Cephesi kuvvetleriyle Kuzey Vietnam birliklerinin saldırısı sadece taktik değil, geniş çaplı stratejik bir harekât olarak gözükmektedir. Bir tırmanma sözkonusudur. İlk akının, iki Vietnam arasında sınırı oluşturan, askerden arındırılmış bölgeden başlatılması, bu gözlemi doğrulamaktadır. Komünistlerin, ince hesaplara dayanan bir riski göze aldıkları anlaşılıyor. İçten içe sızma yöntemleri bırakılmış, çevreleme ve sürekli akınlarla yıpratma taktikleri bir yana atılmış, birden, toplu ve ağır bir saldırıya geçilmiştir. 130 ile 30 Km. arasında değişen menzilli ağır toplarla, karada ve suda saatte 43 Km. hızla ilerleyen ve 10 kiloluk gülleler savuran «pt. 76» tankların ortak harekâtını, yerden havaya atılan olağanüstü güçte uçaksavar füzeleri desteklemektedir. İlk hafta içindeki Amerikan ve Güney Vietnam karşı akınlarında en az 12 Amerikan uçağı bu şekilde düşürülmüştür. Üç cepheden yürütülen harekât, uzun süredir Kuzey Vietnam, Laos ve Kamboçya'da yapılan hazırlıklar sayesinde, lojistik destek yönünden aksaklıkla karşılaşmamaktadır. Cephelerden biri kuzeyde Quang Tri ve Hue, ikincisi merkezde Komtum ve Dak To, üçüncüsü Thay Ninh ve Saygon yönündedir.

Saldırının amacı nedir?

Kuzey Vietnam ve Vietkong birlikleri, ellerindeki bütün mevcudu kullanmıyorlar. Güney Vietnam'daki çeşitli cephelere sürebilmek üzere ellerinde 250 bin kişi civarında bir güç bulunduran komünistler, bunun küçük bir kısmıyla saldırıyı yürütürken, geri kalan kısmı genel ihtiyat olarak elde tutulmaktadır. Bu da, 1968 Tet saldırışına göre, bir yenilik sayılmaktadır.

BAŞKAN NİXON
Yeni karar arefesinde

Ayrıca, bu saldırının amacı da öncekilerden farklı görünmektedir. Gözlemcilere göre, Tet saldırısında olduğu gibi, büyük şehirler yerine, bu defa Güney ordusunun lojistik desteğinin kırılması ve topçu üstlerinin tahribi hedef alınmıştır. Bu saldırının amacının, Amerika'nın, **savaşı Vietnamlaştırma** plânına ağır bir darbe indirmek olduğu ileri sürülmektedir. Camp Carol gibi, kuvvetle savunulan üslerin düşmesi ve Mekong deltasında ele geçirilen 57 Güney mevziinden 25'inin içerden fethi, bu iddiayı desteklemek üzere ortaya atılmıştır. Güney Vietnam'ın 56'ıncı piyade alayı kısmen ayaklanmış durumdadır. Bu durumda, Vietnam'da bugün için kalan 100 bin Amerikan askerinin kısa süre içinde çekilmesi plânı ne derece uygulanacaktır? Bilindiği gibi, Başkan Nixon, şubatta Kongreye sunduğu raporda, 1 şubatta Vietnam'da kalan 139 bin askerin, mayısta 69 bine ineceğini açıklamıştı.

Nixon, raporunda verdiği bilgide, 1968'de Güney Vietnam'da 549 bin 500 Amerikan askeri bulunduğunu bildirmişti. Aynı yıl, haftada ortalama 278 asker ölürken, son saldırıdan önce bu rakam 8'e inmişti. 1968'de ayda 30 bin asker silâh altına alınırken, bugün 7 bin

AMERİKAN UÇAKLARI Bombardımana devam...

500 kişi, 50 yıldızlı bayrak altına çağrılmaktadır. Nihayet, 1968'de Vietnam savaşı için harcanan yılda 22 milyar dolar, bugün 8 milyara düşmüştür.

Vietkong'un kesin ibr siyasi amacı olduğu da anlaşılmaktadır: 1968 Tet saldırısından sonra Vietkong, kendini muhatap olarak kabul ettirtmiş, sonra, Amerikan birliklerinin daha hzlı geri çekilmesini sağlamıştı. Şimdi de, Güney Vietnam'da General Nguyen Van Tiyö'nün istifasını, yönetimin tarafsızlaştırılmasını ve Saygon'da **«geçici»** bir **Ulusal Birlik Hükümetinin** kurulmasını istemektedir. Böylece, kendisine yeni müzakere kolaylıkları sağlayabileceği düşüncesindedir.

Topların baskısı altında

Durum henüz açıklığa kavuşmuş değildir. Önümüzdeki günler, askerî, siyasî önemli gelişmelere yol açabilecek gibi gözükmektedir. Son askerî duruma göre, tanklarla desteklenen Kuzey Vietnam piyade birlikleri, Saygon'un 96 Km. kuzeyindeki önemli il merkezi An Loc'a girmişlerdir. Şehir, bir süre roket ve geri tepmesiz toplarla bombalanmış, daha sonra 9 tankla desteklenen piyade kolu şehre girmiştir. Bu

VİETNAM'DA SAVAŞ :
Bir milyondan fazla ölü

arada Komünistler, Güney Vietnam'ın en büyük şehirlerinden Da Nang'ı roket ateşine tutarlarken, Amerikan B-52 bombardıman uçakları da Kuzey Vietnam mevzilerini bombalamaya devam etmişlerdir. Bir ara tekrar Güney Vietnam birliklerinin eline geçen An Loc'u Kuzeyliler yeniden ele geçirmişlerdir.

Komünistler, saldırılarını genişleterek, Güney Vietnam askerî eğitim merkezlerinden Quang Tung'u da roket ateşine tutmuşlardır.

Paris'teki görüşmelerde Amerikan heyetine başkanlık eden Porter, Paris'e dönmüş ve görüşmelere yeniden başlamaya hazır olduklarını, ancak topların baskısı altında tartışmanın **«gereksiz»** olduğunu belirtmiştir.

Sovyetler - Irak

Kaddafi'nin hırçınlığı

Irak'la Sovyetler Birliği arasında, Kosigin'in gezisinden sonra, 9 nisanda imzalanan (Bak: TOPLUM, Sayı: 2) 15 yıl süreli dostluk ve işbirliği anlaşması, Libya'da büyük tepkiyle karşılandı. 14 nisan günü anlasmayı protesto eden Libya, Irak'a bir nota göndererek Bağdat'taki büyükelçisini geri çekmeğe karar verdiğini, Trablusgarp'taki Irak büyükelçisinin de geri alınması isteğini açıkladı. Siyasî çevrelere göre, bu hareket yüzünden iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesi an meseles'dir.

Libya Devlet Başkanı Kaddafi, komünizm ve Sovyetler Birliği aleyhtarı olarak dikkati çekmektedir. İktidara geçtiğinden hemen sonra, ülkesindeki yabancı adların, tabelâların değiştirilmesini emretmiştir. Askerî ortaokulda ettiği anda bağlı kalarak, içki içmemekte, gece kulüplerine gitmemekte, başkanın halkına örnek olması gerektiği inancını tasımaktadır. Bir süre önce, Beyrut'ta yayınlanmakta olan **Es Seyyid** dergisine verdiği demecte, Sovyetler Birliği'ni **«emperyalist bir güç»**, Arap komünistlerini de **«Sovyet uşağı»** olarak nitelemiştir.

Anlaşmanın içyüzü

Irak ise, Sovyetler'le imzaladığı anlaşmanın yanlış yorumlandığını ileri sürmektedir. Irak İhtilâl Komuta Konseyi Başkan Yardımcısı Saddam Hüseyin, **Le Monde** muhabirine verdiği demeçte, **«Sovyetlerle imzaladığımız anlaşma askerî değildir»** dedi. Anlaşmanın imzalanmasında en büyük rolü oynayan Saddam Hüseyin, **«ikili dostluk**

KADDAFİ
Tepkinin temsilcisi

ve işbirliği ilişkilerini daha üst bir düzeye çıkartmayı iki ülkenin çıkarları bakımından uygun bulduklarını» belirtti. Oysa, Bağdat'taki gözlemcilerin çoğunluğu, anlaşmanın 8 ve 9'uncu maddelerini **«askerî bir ittifakın yumuşatılmış bir biçimi»** olarak yorumlamaktadırlar. Başkan yardımcısı Saddam ise, Moskova'nın Irak'a vaadettiği desteğin **«tamamen savunmaya yardım»** sınırları içinde kaldığını öne sürmektedir. 2'nci maddede sözü edilen «Sosyal ve ekonomik saldırılara karşı teminat» sözünden, Saddam, emperyalist şirketlerinin sömürüsüne karşı malî ve teknik yardımın anlaşılması gerektiğini bildirdi. Burada önemli olan nokta, anlaşmanın bu maddesinin Irak'ın 1961'de kabul ettiği 80 sayılı yasaya göre Irak petrol kumpanyasının ülkede elde etmiş olduğu ödünlerin yüzde 98'inin kaldırılması hususuyla bağlantısıdır. Sovyetler'le olan anlaşma burada da işe yarıyacaktır. Başkan yardımcısı şöyle demektedir: **«Daha önce Konsorsiyum'un işlettiği Kuzey Rumeyla petrol yataklarının işletilmesi için Sovyetler malî ve teknik yardımda bulundu. Ancak, Kumpanyanın millîleştirilmesi hususu bize değil, Kumpanyanın tutum ve davranışına bağlıdır. Ulusumuzun çıkarı doğrultusunda hareket eden her teşebbüs, Irak'ın konuğudur. Ülkemizin yabancı yatırımlara ihtiyacı vardır ve biz demagog değiliz. Irak - Sovyet antlasması kimseye karsı değil, iki ulusun dostluğu üzerine kuruludur.»**

BÜTÜN AMERİKA'YI MEŞGUL EDEN OLAY

beyazlarla karalar ANGELA DAVIS DÂVASI

Şu sıralarda ABD'de, son yılların en ilginç dâvalarından biri görülmektedir. Sanık, son derece çekici hatlara sahip, kültürlü bir zenci güzelidir. Adı : Angela Davis Suçu, tutuklulara silâh sağlamak.

ANGELA DAVİS : Bütün Amerika ondan bahsediyor

7 ağustos 1970 günü, bir duruşma sırasında, üç zenci sanık, yargıçı da rehine alarak kaçmağa teşebbüs etmişlerdi. Silâhlar patladı, üç zenci tutuklu ve yargıç, vuruIup öldüler. Angela Davis adlı zenci güzeli, tutuklu üç zenciye silâh sağlamaktan sanık olarak tutuklandı. İki yıla yakın yattı. 29 şubattan beri de, California'nın San Jose şehrinde, Santa Clara mahkemesinde, hepsi beyaz, oniki kişilik jürinin karşısındadır. Duruşmayı, yargıç Richard Arnason yönetmektedir. Kararı, birkaç ay içinde, dördü kadın, sekizi erkek, bu oniki kişilik jüri verecektir.

Duruşma salonu, bir kale gibi korunmaktadır. Güvenlik tedbirleri son derece ileri götürülmüştür. Jüri bile duruşmaları aynı salondan değil de, bitişik salondan, bir kapalı devre televizyon yayını ile izlemektedir.

Yargılama, 29 şubatta başladı. Bir ay kadar, jürinin teşkili icin uğraşıldı. 27 martta başlıyan ikinci oturum, karara kadar sürecek.

Çok kabarık perukası, güzel fiziği ve aydın kafasıyla iki yıldan beri dünya basınını ve kamuoyunu meşgul eden bu zenci militan kimin nesidir, amacı nedir, ne yapmıştır?

«Çekingen, iyi bir öğrenci»

Militanlık öncesi yaşantısını tanıyanlar, Angela Davis'i «çekingen, iyi bir öğrenci» sözleriyle tanımlamaktadırlar.

26 ocak 1944'de doğan Angela için, «zenci gettolarının, yoksulluğun çocuğu» denilemez. Ailesi zengin değildi ama, sıkıntı çekmedi Angela. Annesiyle babası ilkokul öğretmeniydiler. Babası, bir süre sonra ayrıldı mesleğinden, önemli bir benzin istasyonunun başına geçti. Daha iki yaşındayken, ailesi, piyano dersi alması için, Angela'ya hoca tuttu. Ardından, klarinet ve saksafon öğrendi.

DAVİS MAHKEMEYE GETİRİLİYOR
iki ay kaçtıktan sonra

1959'da, Birleşik Amerika ve İngiltere'de yaygın bir protestan mezhebi olan quaker'lerin bir derneği, kızın New York'taki bir lisede öğrenimini üstlenmeyi önerince, herkes sevinçle kabul etti bunu. Başlarda biraz uyumsuzluk çekti ama, bir yıl sonra Angela, derslerin altından kalkmasını becerdi. Orta öğrenimini başarıyla tamamladı. Bu defa, beyazların başka bir kurumu, onun öğrenim giderlerini üzerine aldı. Brandeis Üniversitesi'nde Fransız edebiyatı okuyan Angela Davis, diploma tezini, yeni romanın ünlü adı Alain Robbe-Grillet üzerine hazırladı.

Paris'te geçirdiği günlerin, onun siyasî düşüncelerinde büyük bir rol oynadığı anlaşılıyor. Fransa, son sömürge savaşından henüz çıkmıştır. Angela Davis, Fransız edebiyatına olduğu kadar Cezayirlilerin mücadelesine de ilgi duymaktadır. Bu arada, Kant'tan Marx'a değin, arada Hegel'den geçerek felsefeye merak sarmıştır. 1964'te Brandeis'e döndüğünde, ünlü Profesör Marcuse'le tanışır. Onun tavsiyesi üzerine, 1965'te tekrar Avrupa'ya, bu defa Batı Almanya'ya uçar. Frankfurt'taki Goethe Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Merkezi'nde iki yıl incelemelerde bulunur. 1967'de âniden Birleşik Amerika'ya dönmeye karar verir.

ANGELA DAVİS'İN SUÇLANMASINA YOL AÇAN OLAY
Zenci sanıklar silah tehdidiyle yargıcı kaçırmak istiyorlar

si, Jonathan Jackson'un kullandığı silâhların Angela Davis'te olduğunu açıklar. İki ay süren takipten sonra Angela, New York'ta yarı-playboy, yarı-militan çok ilginç bir kişiyle birlikte yakalanır.

Che - Lumumba Kulübü

Marcuse, Brandeis'ten California Üniversitesi'nin San - Diego'daki kampüsüne taşınmıştır. Angela Davis de, doktorasını bitirmek üzere San - Diego'ya yerleşir. Bir yıl boyunca, siyasî yolunu çizmek amacıyla, filan ya da falan grupu gözler, sempatizanı bile olur, yine de ihtiyatlı hareket eder. Önce, **«Şiddete Karşı Öğrenciler Koordinasyon Kamitesi»** ne eğilim duyar. Bu komite, aşırı bir milliyetçiliğe sapıp, bol nutuk ve yöneticileri arasındaki rekabet yüzünden dağılınca, Ron Karenga adlı bir milliyetçinin önderliğindeki Kaliforniyalılardan kurulu **«Kara Konferans»**a yakınlık duyar; ama, baştakinin kısa, yetersiz tahlilleri Angela Davis'i tatmin etmez.

Sonunda, **Amerikan Komünist Partisi**'nin Kaliforniya'da karaderililer için kurduğu **Che - Lumumba Kulübü**'ne katılır. Kısa bir süre sonra, 1968 temmuzunda da Partiye yazılır.

1969 ders yılı başında, Angela Davis, California Üniversitesi'nin Los Angeles Kampüsüyle, **felsefe profesörü yardımcısı** olarak sözleşme imzalar. Üniversite yetkilileri, gürültünün, tartışmanın eksik olmadığı bir ortamda hem siyah, hem dişilik avantajı yönünden iyi bir seçim yaptıklarını sanırlar. Ancak, kazın ayağının hiç de öyle olmadığı çok çabuk anlatılır kendilerine : F.B.I. (Federal Polis)'den, Angela Davis'in komünist olduğu duyurulur. İnkâr ya da açıklama yapmama yolunu seçmeyen Angela Davis, Parti mensubu olduğunu kabul edince, Reagan'ın vali olduğu federe devlet yönetimine bağlı Üniversite mütevelli heyeti, ona kapıyı gösterir. Ancak, Mahkeme lehine karar verince, tekrar Üniversiteye alınır.

Ölüm tehditleri

Bir yıl süreyle Angela Davis, her an kollanır, gözetlenir, yönetim hizmetinde çalışan memurlar bütün derslerini dikkatle kaydederler. Ertesi yıl, sözleşmesi yenilenmez. Bu sırada, ölüm tehditleri almağa da başlar.

Angela Davis, ilk silâhları bunun üzerine satınaldığını ileri sürmektedir. California'da, silâh satınalmak suç değildir. Ancak, yine bu sıralarda, beyaz bir muhafızı öldürmekten sanık üç kardeşle, Soledad'larla, ilgilenmeye başlar. Onlardan biriyle, George Jackson'la, mektuplaşır ve onlar lehine mitingler düzenler. Bu andan itibaren, yanında George'un küçük Kardeşi Jonathan Jackson'la birlikte görünmeğe başlar; Jonathan Jackson, aynı zamanda onun fedailiğini yapmaktadır.

Bu nokta önemlidir. Çünkü, Angela Davis'in karıştığı olayı başlatan, Jonathan olacaktır : 7 ağustos 1970 günü Marin bölgesinde bir mahkemede Jonathan Jackson ortaya çıkar, yargılanan bir tutukluya ve tanıklık eden iki mahkûma âniden silâh dağıtır. Olayın sonu felâkettir : Üç zenci tutuklu ve yargıç, vurulup ölürler. İki saat sonra, Angela Davis, San - Francisco'yu apartopar terkeder; California poli-

DAVİS GÖSTERİLERDE
Gösterilerden şiddete...

Angela'nın durumu güç

İddia makamına göre, Angela'nın kaçışı, suçluluğunun delilini teşkil etmektedir. Sanık ise, sınıfının ve ırkının düşmanlarından kaçtığını, Birleşik Amerika'yı kolayca terkedebilecekken bunu yapmadığını ileri sürmekte, **«mâsumum»** demektedir. 1968 ocak ayında ve mahkeme olaylarından iki gün önce, ayrıca bu iki tarih arasında silâh satınaldığını kabul etmektedir, ama bunun bir suç teşkil etmediği iddiasındadır. Avukatları, müvekkilelerinin, bir yargıcı öldürmek üzere alınan bir silâhın taturasını imzalıyacak kadar akılsız olmadığını mahkemede ileri süreceklerdir. O zaman akla şu geliyor : Angela Davis, silâhları, kendini korumak için satınaldı; fedaisi Jonathan Jackson da, tabiî, bunların yerini biliyor, ele geçirip Marin mahkemesinde saldırıya geçti.

Angela Davis'in avukatları, böyle bir açıklamada hiç bulunmadılar. Sanık da Jonathan Jakson'ın hareketini kınayan bu türden bir davranışta bulunacağa benzemiyor. 16 ay süreyle geçici olarak tutuklu bulundurulan Angela Davis, 23 şubattan bu yana kefalete rapten serbesttir : Savcının istediği ceza, müebbet hapistir.

Köy Enstitüleri

Artık hatırlanmıyor...

Bu yılki **17 Nisan,** törensiz geçti. Daha önceki yıllarda Köy Enstitülerinin kuruluşunu anmak için Ankara'da, İstanbul'da bir kısım eğitimciler toplanırdı, konuşmalar yapılırdı; Köy Enstitülerinin kuruluş kanununu hazırlayan Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'le, o zamanki İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un çalışmaları hatırlanırdı.

Köy Enstitüleri, İkinci Dünya savaşının en sıkıntılı yıllarında, daha önce Saffet Arıkan'ın Millî Eğitim Bakanlığı döneminde yapılan hazırlıkların sonucu olarak kurulmuştu. Amacı, Türkiye'nin eğitim kalkınmasını sağlamak için köylere öğretmenler ve sağlık memurları yetiştirmekti.

Enstitüler, çocukları (kız - erkek), **«iş içinde eğitim»** ilkesiyle eğitmek amacını güdüyordu. Enstitü çıkışlı öğretmenler, okutacakları çocuklara sadece klâsik bilgiler vermekle yetinmiyecekler, onları, yaşadıkları çevrenin doğal ve sosyal koşullarını yenebilecek biçimde donatacaklar ve onlara, bunun için, marangozluktan hayvancılığa, arıcılıktan tavukçuluğa, çeşitli pratik çalışmalar yaptırtacaklardı.

KÖY ENSTİTÜLERİ, KÖYE IŞIK GÖTÜRECEKTİ
O da çok görüldü...

Eğer Milliyet Gazetesinde Rauf İnan'ın bir makalesi yayınlanmasaydı, kimse, **17 Nisan**'ın, Köy Enstitülerinin otuzikinci kuruluş yıldönümü olduğunu hatırlamıyacaktı.

Girişim, kısa sürede, başarılı sonuçlar vermeğe başladı. Yurdun çeşitli yerlerinde birbiri arkasından 17 Enstitü kuruldu. Köy çocuklarından seçilen ilk öğrenciler, öğretmenlerinin yanında, kendi binalarının yapımı çalışmalarına bizzat katılıyorlar, böylece, bütçe olanaksızlıklarından doğan güçlükler, insan gücüyle gideriliyordu.

1940'dan 1946'ya kadar Enstitüler hızla gelişti ve 20 bine yakın köy öğretmeni ve sağlık memuru yetiştirdi. Ayrıca bir de, Hasanoğlan'da, Yüksek Köy Enstitüsü kuruldu. Burada da, Köy Enstitüsü çıkışlılardan başarılı olanların yüksek öğrenim yapması olanağı sağlandı.

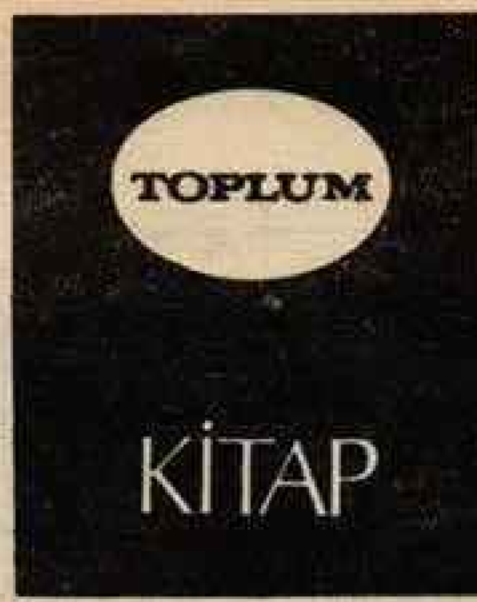
Ancak, bu başarılı sonuçların yanısıra, tutucu - gerici çevrelerden de yıkıcı, kötüleyici sesler yükselmeğe, saldırılar birbirini kovalamağa başlamıştı. Köy Enstitülerini yıkma kampanyası giderek hızlandı ve ağırlık kazandı.

1946'da, çok partili siyasal dönemle birlikte, zamanın muhalefet partisi Demokrat Parti, Köy Enstitülerini, iktidara yaptığı saldırıların hedef tahtalarından biri haline getirdi. Köy Enstitüleri, önce eğitim programları değiştirilerek, sonra da bir kısmı Öğretmen Okulu haline getirilerek, kademe kademe kapatıldı. DP'nin iktidara geçisinden sonra ise, Köy Enstitüleri tarihe karıştı.

1960 devriminden sonra, Türkiye'nin eğitim kalkınmasına olan katkısı tekrar hatırlanan Köy Enstitülerinin incelenmesi ve köy kalkınması için bu deneyden esinlenilerek yeni yöntemler aranılması amacıyla komisyonlar kuruldu, çalışmalar yapıldı. Fakat bunlar da, 1965'de AP'nin iktidara gelisiyle birlikte, bir kez daha tarihe karıştı.

12 Mart muhtırasıyla kurulan Erim Hükümeti, eğitim reformu yapılacağını ilân etti. Bu reform için de Köy Enstitüsü deneylerinden yararlanılacağı, Erim'in, Bulgaristan okullarını örnek veren ilk açıklamalarından anlaşılıyordu. Ama sonradan olaylar öyle gelişti ki, ne Köy Enstitüsü deneyleri, ne de eğitim reformu konusu hatırlanır oldu.

Köy Enstitülerinin, geçen yıllarda yapılan **17 Nisan** törenlerini düzenleyenlerden büyük bir kısmı ise, bugün, haklarında açılmış dâvalarla uğraşmaktadırlar.

dost mektuplar

dost dost diye

SUNULLAH ARISOY

Bir kitap vardır ki hep içimi sızlatır, ne zaman elime alsam, okumaya dursam. Ziya Osman Saba'nın o anılara, dostluğa sımsıkı bağlılığı olmasaydı, simdi elimizde Cahit Sıtkı Tarancı'nın **«Ziya'ya Mektuplar»**ı olur muydu? O kitap, hem Saba'nın anıcıllığını gösterir, bize çok şey kazandırır, hem de Tarancı'nın şiirsel dünyasını tanıtır, özel yaşantısından, özlemlerinden, sevilerinden önemli ipuçları verir. Hep düşünmüşümdür : Tarancı'nın o sevimli derbederliği olmasaydı da, Saba'nın ona yazdığı mektuplar da elimize erişebilşeydi, kimbilir neler öğrenecek, neleri bilebilecektik!

Yaşar Nabi'nin «hazırlayıp sunduğu» yeni çıkan **«Dost Mektuplar»**ı okurken böyle bir küçük geriye dönüş yapmak vazgeçilmez oldu.

Geriye kalabilen...

Yaşıyoruz, acı çekiyoruz, gözyaşı döküyoruz, ya da dövüşüyoruz, sonra birgün ölüyoruz. Geride bıraktıklarımız, üc-beş dostun zayıflamış belleğinde kalabilen birkaç anı. Bir de yazdıklarımız. Okur önüne çıkardıklarımız. Yani, biraz kravatlı biçimde söylediklerimiz. Oysa günlük yaşam içinde, özelliğimizi, özgürlüğümüzü biçimleyen, ortaya koyan bir yanımız daha vardır: **Mektuplarımız.** Bunların «resmî»lerini bir yana bırakın, «dost» olanları içimizi, içyüzümüzü olanca sıcaklığıyla, dürüstlüğüyle ortaya koyarlar. Bir sanatçının, bir yazarın «dost mektuplar»ı, kendisini bütünleyen belki de en önemli yapıtlarındandır. Ama onlar, çoğu zaman, okunup, atılırlar bir yana, yitip giderler. Bir sanatçının «dost mektubu», özdenliğinin bir parçasıdır. O parçayı yırtıp attınız mı, sanatçının bir yanını da koparmış olursunuz.

Yaşar Nabi, dost sanatçıların «dost mektupları»nın önemini, değerini kavradığı için, böyle bir koparıcılık yapmamış. Şimdi bize sunduğu **«Dost Mektuplar»** böyle bilinçli, saygılı bir biriktiriciliğin ürünü.

Artık öıedünyaya göçmüş, kimileri bizim de dostumuz, sanatçıların yıllar önce yazdıkları «özel mektuplar»ı okumanın elbette burukluğu, acılığı var ama anlatılmaz bir tadı da var. O mektuplarda kimlikler, kişilikler beliriveriyor. Yapıtlarından tanıdıklarınız, sevdikleriniz o «dost mektuplar»la daha bir bütünleşiyor. Yaşar Nabi'nin yayınladığı **«Dost Mektuplar»**ın önemi, değeri de burada sanıyorum.

Kitaptaki «dost»lar

«Dost Mektuplar»da, sanki ötedünyadan seslenirlermiş gibi mektuplarını okuduğumuz, ilgiyle okuduğumuz sanatçıları sıralıyalım :**Abdülhak Şinasi Hisar, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Reşat Nuri Güntekin, Nahit Sırrı (Örik), Nurullah Ataç, Ahmet Kutsi Tecer, Bekir Sıtkı Kunt, Sabahattin Ali, Sait Faik, İlhan Taruş, Sabri Esat Siyavuşgil, Ziya Osman Saba, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Kemal.**

«Dost Mektuplar», kitaplığınızın «dost kitapları» arasında yer almalı bence.

Dost Mektuplar
Varlık yayınları
Büyük eserler kitaplığı : 209
196 sayfa
1972, 8 lira.

yayınlar

▶ KISKANÇLIK. **Alberto Moravia'dan çeviren : Samih Tiryakioğlu. Moravia İtalya edebiyatının önde gelen romancılarından biri. Türk okurların da, daha önce çevirilerinden tanıdığı, sevdiği bir yazar. «Kıskançlık»ta, bir ressamın yaşantısı dile getiriliyor. Cinsel bunalımlar içindeki bir ressamın sıkıntısı, romanın ana tema'sı.**
(Varlık Yayınları : Büyük Eserler Dizisi : 210, 448 sayfa, 15 lira.)

▶ HAREM. **Çağatay Uluçay'ın hazırladığı eserin ikinci cildi. Osmanlı Sarayında «Harem», özellikleri, kişileri ve yaşantısıyla başlıbaşına bir yer tutar. Uluçay, eserinin bu ikinci cildinde, dokuz bölümde, «Harem»i, bilimsel bir araştırmanın gerektirdiği titizlikle ele alarak işlemiş. Rahat okunan, ilginç bir eser.**
(Türk Tarih Kurumu Yayınlarından. VII. Seri. Sa. 56, 189 sayfa. Ayrıca, 32 sayfa kuşeye basılmış ilginç fotoğraflar. 45 lira.)

▶ İŞ DÖNÜŞÜ. **Fethi Savaşçı'nın hikâyeleri. Savaşçı'nın daha önce yayınlanmış iki şiir kitabı vardı : «Duvarcı Hasan Usta», «Bu Sarı Biraları İçince». «Irgat Hasan» adlı bir de roman yayınlamıştı. Savaşçı'nın hikâyelerinin hikâyeciliğimize ne ölçüde katkısı olduğu, ayrı bir inceleme konusudur.**
(Yeditepe Yayınları : 202, Kapak : Leylâ Uçansu, 104 sayfa, 7.5 lira. P. K. 77 İstanbul).

şiddet tutkusu

Batıyı saran hastalık

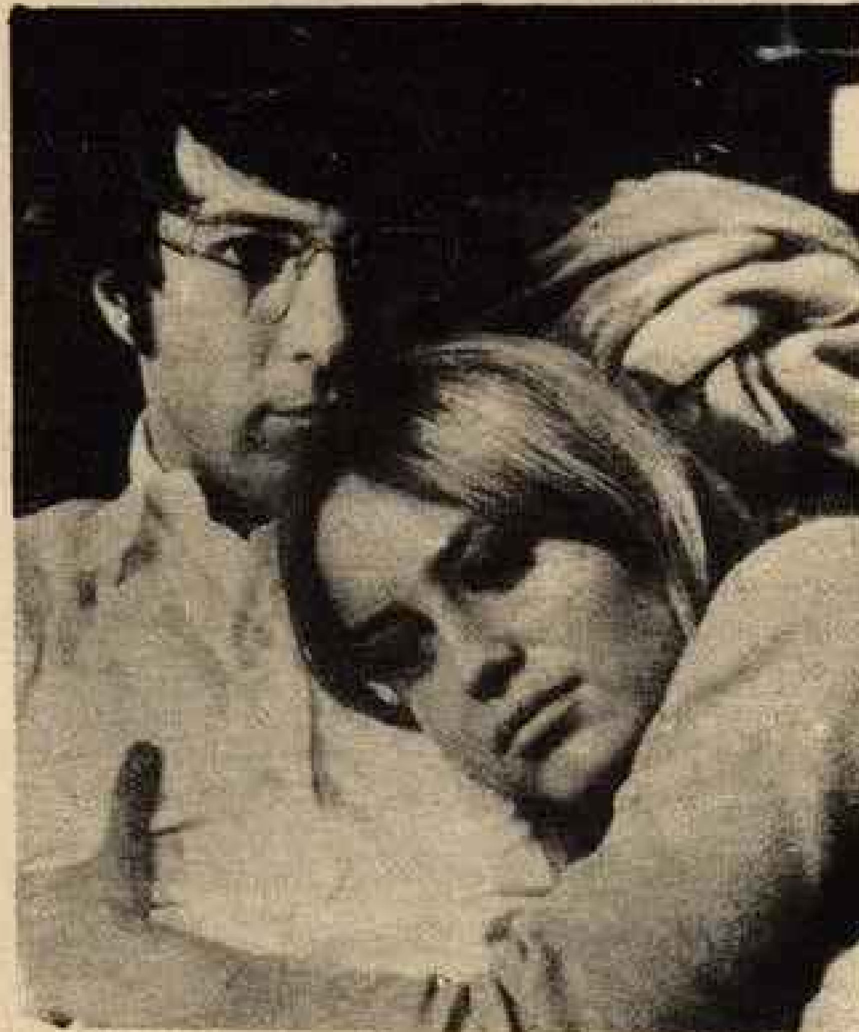
Toplumların, özellikle Batının gelişmiş toplumlarının son yıllardaki hastalıklarından biri de, **«şiddet tutkusu»**. «Şiddet»in, başta Amerikan toplumunu artan bir hızla sarmasına Sinema da elbette ki ilgisiz kalamazdı. Nitekim ABD'de, son zamanlarda, bu önemli, toplumsal hastalığa değinen ilginç, dürüst filmler çevrilmektedir.

Geçen yıl, western'e yeni bir soluk getiren **«Vahşi Belde»** (The Mild Bunch) adlı nefis filmini seyrettiğimiz Sam Peckinpah, şimdi de son yapıtı **«Köpekler»** (Straw Dogs) ile karşımıza çıkıyor. Amerikan sinemasında **«şiddet»**i, Arthur Penn ile birlikte en iyi biçimde işleyen ve kullanan Peckinpah, **«Köpekler»** de de aynı ödünsüz tutumunu sürdürüyor.

Sam Peckinpah, amerikalı matematikçi **David** (Dustin Hoffman) ile karısı **Amy** (Susan George)'nin serüvenini anlatırken **«siddet»** öğesini aladildiğine, soluk kesici biçimde kullanarak seyircisini şoke ediyor. Değerli sinemacı, insanın uygar dış görünüşünün arkasında - bunca aşamaya rağmen - hâlâ ilkelliğin ve vahşet tutkularının yattığına inandığından, yapıtında, seyircileri ürperten bölümleri özellikle sıralıyor. Tecavüz ve cinayet sahneleri, şimdiye dek bizde hiçbir filmde görülmemiş bir çarpıcılık taşıyor.

«Köpekler»in konusu

Aldığı bir bursu değerlendirmek ve tez hazırlamak için, karısı Amy ile birlikte bir İngiliz kasabasına giden David'in başına gelmedik kalmıyor. Küçük taşra kasabasının halkı, David'i ve Amy'yi hoş karşılamıyor. Genç matematikçinin garaj yapımında çalıştırdığı kasabalı serseriler grupu, Amy'nin cinsel çekiciliğine dayanamıyor ve matematikçiye bir av partisi hazırlayarak onu evden uzaklaştırıyor. Amy'ye gözkoyan eski sevgilisi (Del Henley) ve bir işçi (Ken Hutchinson), **genç kadına sırayla tecavüz** ediyorlar. Bu noktadan sonra olaylar başka yönde gelişiyor. Karı-koca, kasaba rahibinin düzenlediği bir toplantidan dönerlerken, yoğun sis nedeniyle yolda kaza yapıyor, akıl hastası genci yaralıyorlar. İnsan azmanı akıl hastasının işlediği kasıtsız cinayetten - bir kızı boğarak öldürmüştür - habersiz karı-koca, onu, tedavi etmek için evlerine götürüyorlar. Ardından, azgın ve sarhoş bir grup kasabalı, David'in evini basıyor. Gözüdönmüş kalabalıkla aydın David arasında bir ölüm-kalım savaşı başlıyor.

«KÖPEKLER» DEN BİR SAHNE
Başarılı cift : Hoffman - George

Başarı derecesi

Peckinpah, gerilimi çok iyi hesaplanmış, dramatik dokusu aksaksız, teknik yönden güçlü yapıtında gerçekten **«şiddet»**in doruğuna varmaktadır. Cüretli anlatıma rağmen, yapıtın temposu belirli bir dengeyi korumaktadır. Hareketli kamera, yer yer yavaş çekim, Peckinpah'a bir kez daha **«şiddetin şiirli öyküsü»**nü anlatma fırsatını vermektedir.

Orson Welles

Sinemanın şiir dilini, gerçeğin duyulabilir sürekliliğini, hikâyelerin kullanılıştaki şaşırtıcılığını ve gerçek bir yönetmeni tanıyabilmek için Welles'in filmlerini bir değil, birkaç kez görmek gerekmektedir. Birkaç büyük kentin sinema seyircisi, geçtiğimiz haftalar içinde, bu olanağı buldu.

Orson Welles, **«Sinema benim için, her şeyden önce, dramatik bir araçtır, bir edebiyat aracı değildir»** demiştir ama, bütün filmlerinde kendine özgü, olağanüstü güzellikteki şiir - sinema diliyle gerçeği kavramış, sürüklemiş ustalıkla perdeye, seyirciye yansıtmıştır.

«Film, bir düşler kuşağıdır» görüşünde olan Welles, bu düşler kuşağının içine, yadsımadan, gerçeği de katmıştır. İçerik ve görsellik başa baş gitmektedir filmlerinde. Bütün filmlerinin yönetmeni kendisidir. Aynı zamanda oyuncusu, senaryo yazarı, yer yer de alıcı yönetmenidir filmlerinin.

1942'de yaptığı **«Muhteşem Ambersonlar»** (Magneficent Ambersons) ile sinema dilini sağlamlaştırmış, daha sonra yaptığı filmleriyle, özellikle Shakespeare'in **«Othello»** ve **«Macbeth»** ini titizlikle ve ustalıkla sinemaya uygulamakla yedinci sanata **«Welles»** damgasını vurmuştur. **«Othello»**nun yapımında büyük malî güçlüklerle karşılaşmış olmasına rağmen, oyunculuktan sağladığı gelirle bu eşsiz filmi tamamlayabilmiş; perdede Shakespeare'i **«unutulmaz dili ve güzelliği»** yle yeniden yaratmış; sinemanın gerçek bir dramatik araç olduğunu tanıtmıştır. Yönetmenliğinin yanı sıra, tiyatrodan getirdiği oyunculuğu da başarılıdır.

MÜZİK

bir konser

Alkışla ters orantılılar

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının 14 nisan cuma geceki konserini Hikmet Şimşek yönetiyordu. Bach'ın Toccata ve Füg'ünün, Brahms'ın ikinci piyano konçertosunun, Cengiz Tanç'ın Divertimento'sunun ve Rimski-Korsakof'un İspanyol Kapriçyosunun yeraldığı bu konserin solisti Claude Helffer adında bir Fransızdı. Hikmet Şimşek her programına bir Türk eseri koymayı prensip haline getirmiştir; yılda dört konser yönetince uygulaması güç olmayan iyi bir prensip. Bu defa **Cengiz Tanç**'ın «Divertimento» adlı yeni bir eseri seslendirildi. 1962 yılında küçük orkestra için yazılan ve 1971'de yeniden elden geçirilen, orkestrası büyültüler Divertimento, atonal bir çalışma. Tanç bu eserinde melodiyi tamamen bir kenara itmiş ve kakışık inatçı uzun sesler, her bölümde karşımıza çıkan inatçı ritmik motifler kullanmış. Bir Emrah ezgisinin baş tarafı ve son bölümdeki beş sekizlik aksak ritm, dinleyiciye çağrışım yoluyla Türk halk müziğini hatırlatıyor. Eser hiç şüphesiz gözüpekçe bir çalışma; Cengiz Tanç birçok yaşıt meslekdaşı gibi ucuz müzik yapmanın rahat yoluna girmemiş ve çağdaş dilde birşeyler söylemiye çalışmış. Pek çok yerde güzel renkler, ilginç tınılar da yakalamış ama Divertimento bütünüyle durgun, kontrastlardan yoksun, . monoton bir eser. Cuma gecesi şefin tempoları fazla ağır alması, vurma çalgılarla diğer gruplar arasında denge kuramaması yüzünden seslendirilişin iyi olduğu da söylenemezdi. Hikmet Şimşek cumartesi günü daha derli toplu bir yorum çıkardı ama kulakları çağdaş müziğe alışmamış olan dinleyiciler, Divertimento ile bestecisini yine de fazla alkışlamadı.

Geçen haftanın solisti **Claude Helffer** idi. Fransız piyanistinin çaldığı yanlış notalarla Brahms'ın yeni bir piyano konçertosu besteliyebileceğini söylemek herhalde mübalâğa sayılmamalıdır. Yuvarlak vuruşlu şefle sakar solistin başarılı işbirliğinden konservatuar konserlerinde bile kabul edilmeyecek bir Brahms çıktı ortaya ve bol bol alkışlandı. En başta çalınan (Stokovski düzenlemesi) Toccata ve Füg'de ise ne beraberlik vardı, ne tempolar tutarlıydı, ne de tempodan tempoya geçişler organikti. Konser yavan bir «İspanyol Kapriçyosu» icrasıyla sona erdi ve dinleyiciler Rimski- Korsakof'un bu fiyakalı, parlak, ucuz gösterişli eserinden, şefin de umduğu gibi, alkışlarını esirgemediler.

Program dediğin...

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Müdürlüğü, evvelki mevsimin başında küçük bir kitapçık yayınlamıştı; kitapçıkta o mevsim verilecek bütün solistlerin ve şeflerin hayat öyküleri toplanmıştı. Böylelik le bu eski kurum, belki de tarihinde ilk defa, batıdaki benzerleri gibi plânlı ve programlı çalışmış oluyordu. Üstelik kitapta müzikseverlere duyurulan bütün konserler gerçekleşti, bütün eserler seslendirildi. Böyle şeylere alışık olmayan konser dinleyicileri hani neredeyse gözlerine inanamıyorlar ve geleceğe umutla bakmaya çekiniyorlardı. Nitekim korktukları da başlarına geldi: 1971 - 72 mevsimi açılırken ellerine tutuşturulan yeni kitapçıkta icracıların hayat öykülerine bu defa yer verilmemişti, dolayısıyla sayfalar azalmış, broşür, ayrıntıları noksan programlarla şişirme bir çehre kazanmıştı. Mevsimin sonuna geldiğimiz şu günlerde yeni kitapçığın göstermelik bir baskı olduğu, içinde ilân edilen programların dörtte birinin gerçekleşmediği anlaşılmıştır; 1971 - 72 döneminin sonuna kadar seslendirileceği bildirilen 83 eserin yirmiikisi ya tamamen kaldırılmış ya da yerini başka eserlere bırakmıştır.

hoşgeldin Prof. Lessing

FARUK GÜVENÇ

Lessing'siz geçen bir yılın peşinden geriye şöyle bir göz atmakta fayda vardır. «Lessingsiz» demek «şefsiz» demek benim için. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Viyana Filarmonisi, New - York, Boston Senfonileri ve benzerleri gibi büyük orkestraların düzeyinde değildir, başında akıllı, kültürlü, becerikli bir daimi şef bulunmazsa, bu yönetici yıllık programı bir «okul müfredatı» gibi düzenlemezse aynı çizgi üzerinde uzun zaman duramaz, gerilere doğru kayar gider. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının Praetorius'un ölümünden Lessing'in gelişine kadar ne bunalımlı yıllar geçirdiğini, kimlerin elinde oyuncak olduğunu dün gibi hatırlarım. Son sekiz yılda ise Prof. Lessing'in sabırlı, plânlı, programlı çalışmasıyla uçurumun kenarından uzaklaşıldı, tepelere doğru güvenilir adımlarla tırmanıldı Yıldız şeflerin hiçbiri gelip de bütün mevsim Ankara'ya kapatmaz kendini; meslek hayatlarında yükselmekte olan genç istidatlar da kapatmaz. İyi bir daimi şef bulmanın güçlüklerini bile bile Lessing'in sözleşmesini yenilemeyenler ne büyük bir günah işlediklerinin farkında mıdırlar acaba?

Prof. Lessing sadece orkestraya değil, Türk müziğine de hizmet eden bir kişiydi. Bestecilerimizin eserlerini onun kadar ehliyetle yöneten bir başka şef bilmiyorum ben. Eski dostumuzu bu hafta ve önümüzdeki hafta yine C.S. Orkestrasının başında göreceğiz. Ve yine Türk bestecilerinin hizmetinde. Prof. Lessing hem Adnan Saygun'un piyano konçertosunu çaldıracak hem de yeni bir eserin, Necil Kâzım Akses'in keman konçertosunun ilk icrasını yönetecek. Talât Halman'ın Kültür Bakanlığıyla birlikte uçup gitmesine nekadar üzülüyorum bilemezsiniz; Prof. Lessing'e «Devlet Kültür Armağanı» vermenin tam sırasıydı.

TOPLUM

TV

Edirne'de TV

Hızla artan ekranlar

Geçtiğimiz cuma günü Edirne Televizyonu ilk yayınını yaptı. Bu nedenle radyoda ve televizyonda konuşan Başbakan Erim, televizyonun uyarıcı, aydınlatıcı ve eğitici olması gerektiğini belirtti. Böylelikle Türk seyircileri bizim televizyon yayınlarıyla Erim'in sözlerini karşılaştırıp bir durum muhakemesi yapmak ve derin derin düşünmek fırsatını buldular.

Söylentilere bakılırsa Edirne Televizyonu 1 milyon 200 bin liraya çıkmıştır. Eğer TRT önümüzdeki ağustos ayında Edirne'ye ulaşacak olan radyo - link bağlantısının tamamlanmasını bekleseydi Ankara'daki programların doğrudan doğruya Edirne'ye verilmesini sağlıyacak hem Edirne Televizyonunun kuruluş masraflarından, hem de şimdi kendi başına yayın yapan bu istasyonun işletme masraflarından kurtulmuş olacaktı; fakat Edirne ve çevresinin yabancı televizyonların etkisi altında kaldığını düşünen TRT Genel Müdürlüğü bu harcamaları göze alarak, Edirne Televizyonunu bir an önce yayına geçirmeye karar verdi.

Bu program önce Çocukların Televizyonu'nda başlamıştı. Televizyon yetkilileri Bay Nevit Kodallı'nın konferanslarının çocuklara göre olmadığını farkedince Do-Re-Mi'yi o çerçevenin içinden çıkardılar ama başka bir saate aktarmayı akıl edemediler. Değerli bestecimizin bu programı özenerek hazırladığı, bol resimle süslediği, çalgıları tanıtırken Türk müziği çalgılarıyla bağ kurarak ilgi toplamaya çalıştığı belli oluyor; ama yapım ne yazık ki iyi niyetlerin ekrana çıkmasına, yarar sağlamasına yetmiyecek kadar amatörce ve baştan savma. Örneğin 11 mayıs pazar günkü yayında bir kitap sayfasından gösterilen piyano kesiti üzerindeki açıklamalar çekiç neresidir, susturucular nerededir anlaşılamadığı için fazla teorik kalıyordu. Böyle bir programı hazırlıyanlar ya göstermelik bir mekanizma yaptırmayı, ya da konuşmacının önünde durup da anlattığı şeyleri sopasının ucuyla gösterebileceği basit bir şema çizdirmeyi göze almalıydılar. Ayrıca Do-Re-Mi'de bilgi yanlışları da eksik olmuyor. Örneğin kanun denilen çalgı, bay Kodallı'nın dediği gibi, piyanonun atası değildir.

Kadın ve ev

Bir program doğru adama verilirse daima iyi olur. Bunun en canlı örneği televizyonun Kadın ve Ev programı. Kadın ve Ev saatini Ankara Radyosunun sonradan mankenlik de yapan eski spikerlerinden Deniz Adanalı sunuyor. Konuşmasını, kamera karşısında oynamasını iyi bilen usta, rahat ve zarif bir takdimci Deniz Adanalı. Becerikli ev hanımlarına çeşitli pratik bilgiler veren bu program herkes tarafından ilgiyle izleniyor, bayanlar çay masası aksesuarının nasıl yapıldığını öğreniyor, baylar Deniz Adanalı'yı seyrediyor.

Pilotun öyküsü

Geçen cuma gecesi «Pilotun Öyküsü» adlı bir program yayınlandı. Bu programda İstanbul'dan Frankfurt'a gidip dönen bir Türk Hava Yolları pilotunun yolculuğu anlatılıyordu. İstanbul - Frankfurt deyince önce Almanya'da çalışan işçilerimiz, onların doldurduğu uçaklar ve o uçakların müşterilere hor muamele eden hostesleri gelir akla. Filmde böyle gerçekçi sahneler yoktu. Programın Frankfurt'ta çekilmiş sahnelerinde de yabancı bir ülkede olduğunuzu anlamak imkânsız gibiydi. Bütün bu kusurlara rağmen programın film tekniği yönünden başarılı olduğunu söyliyebiliriz.

TV ve eğitim

Türkiye'de televizyon başlamadan önce bu yayın organı için yapılan propagandada hemen hemen yalnız bir nokta üzerinde duruluyordu: televizyonla Türkiye'de eğitime büyük katkıda bulunulabilir. Bu görüşü ileri sürenlerin iddialarının sonu yoktu. Televizyon bir kurulsun, ondan sonra her konuda eğitime başlanacak ve artık Türkiye'de öğretmen ve okul sıkıntısının önemi kalmıyacaktı. Ayrıca televizyon sayesinde her çeşit kültürel konuya da eğilinecek ve yayın alanı içinde yaşayan seyircilerin kültürel kalkınması televizyonla sağlanacaktı. Bu iddiayı doğrulamak amacıyla yabancı memleketlerden bol bol örnekler gösterilmiş, istatistikler ve araştırmalar ortaya çıkarılmış, televizyonun binbir yararı üzerinde durulmuştu.

Nihayet 1968 yılında Ankara'da ilk televizyon yayını başladı. Şimdi bu «nimet»ten İstanbul, Eskişehir, İzmir ve Edirne de yararlanıyor; fakat televizyonun eğitimde oynadığı rolü henüz görmüş, anlamış değiliz. Buna rağmen Türk Televizyonunun eğitim programlarına sahip olduğunu ileriye süren yöneticiler de eksik değildir. Örneğin şubat ayının başlarında bir İstanbul gazetesinin düzenlediği açık oturuma katılan bir televizyon yöneticisi, televizyon yayınlarının yüzde onaltısının eğitim programı olduğunu belirtmişti.

Bugün televizyonumuzda eğitim programlarına ayrılan sürenin ne denli az olduğunu, bu programların nekadar sevimsiz, nekadar soğuk ve ilhamsız hazırlandığını bir yana bırakarak sözü geçen programlarda ele alınan konulara şöyle bir göz atmak bile işin nekadar hafife alındığını göstermeye yeter; televizyonla eğitim deyince akla herhalde sadece reçel yapmasını, yün örmesini öğretmek gelmez. Perşembe sabahları yayınlanan okul programlarının ne derece işe yaradığı ise ayrı bir merak konusudur.

TOPLUM

SPOR

yönetim

Bir küçük klübün hikâyesi

HINCAL ULUÇ

Başkentin alçakgönüllü takımı Yenişehir'in bir yöneticisi, geçtiğimiz haftanın sonunda, TOPLUM yazarına şöyle dedi :

— **«Genel Müdür, amatör klüplerin beş branşta spor yapmalarını istemişti. Oysa biz, beş branşta harp yapıyoruz.»**

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne amatör sporun gerçek koruyucusu ve sempatizanı olduğu bilinen İsmail Hakkı Güngör gelince, Yenişehir, profesyonel futbol şubesini kapatmış, sadece amatör sporlarda (Futbol dışı) faaliyet göstermeğe karar vermişti. Ancak, daha aradan bir yıl bile geçmeden, amatör klübün amatör yöneticileri, bu defa klübü toptan kapatmaktan başka çare kalmadığını söylediler.

Yenişehir, Türkiye'nin küçücük bir klübü. Adını bilenlerin, kendi mensupları ve rakiplerinden başkası olduğu pek söylenemez. Ama bu minicik Yenişehir'in başına gelenlerde, Türkiye'deki amatör sporun dramı yatmaktadır.

Önce büyük takım

Yenişehir, deplasmanlı ikinci basketbol liginde oynuyor. Bu ligin, Yenişehir'in bulunduğu grupunda iddialı iki takım var: Adana Demirspor ve İzmir Karşıyaka. Bu iki takım, birbirlerini 5'er sayı farkla yenince, grup şampiyonluğu, rakiplerin diğer takımlarla yaptıkları maçların averajlarına kalıyor. Adana'nın maçları bitmiş. Karşıyaka'nın iki maçı daha var. İkisi de İzmir'de. Rakipler, Yenişehir ve Jandarma gücü. Karşıyaka, şampiyon olmak için bu iki rakibine tam 125 sayı fark yapmak zorunda. Ve Karşıyaka, iki maçta 127 fark yapmağı başarıyor! Bu iki maçta basketbol adına işlenen cinayetler, Federasyonun sımsıkı yumulmuş gözleri önünde cereyan ediyor. Karşıyaka, grup şampiyonu olarak, İstanbul grupu birincisi Kadıköy ile oynamağa hak kazanıyor.

İlk maç, İzmir'de. Aynı oyunlar bir kere daha tekrarlanıyor ve Kadıköy, sahayı, yenilmiş olarak terkediyor. Ancak, ikinci maç İstanbul'da. Bu defa aynı oyun Kadıköy için oynanıyor. Aslında şampiyonluğu normal Kadıköy, İzmir'deki anormal farkı kapatmak için hakemlerle birlikte Karşıyaka'ya yükleniyor. Karşıyaka'dan, üç maçta yaptıklarının acısı çıkarılıyor; kendileri antisporla maç kazanmağa alışmış Karşıyakalılar, bu defa aynı oyun kendilerine oynanınca mızıkçılık edip, maçı bırakıyorlar. Federasyon da, Kadıköy'e şampiyonluk kupasını veriyor. Oysa, üzerinde «Basketbol» yazan kupanın içi, spor adına işlenen cinayetlerin nefreti ile dolu.

televizyon ve spor

Pazar akşamları spor programlarında herkesin ilgiyle beklediği, haftanın maçları yer alıyor. Ancak maçların geç saate alınması programların da geç saate kaymasına ve uçak tarifeleri dolayısiyle de sadece cumartesi maçlarının doğru dürüst gösterilebilmesine imkân veriyor. Pazar günü ise ancak Ankara'daki maç tam olarak programda yer alıyor, İstanbul bir devre ile yetişiyor. İzmir maçı ancak ilk 15 dakikası ile görünüyor. Adana, Eskişehir, Bursa, Giresun, Samsun ve Bolu'da oynanan maçlar ise yayına girmiyor.

Böylece, spor programını seyretmek için geç saatlere kadar oturmak zorunda kalan öğrenciler, bir yandan aileleriyle tartışma içine girerken, bir yandan da, çok eksik bir programla karşı karşıya kalıyorlar.

Türkiye Futbol Federasyonu, İngiltere'deki gibi, maçların cumartesi günleri oynanmasına ve pazarın, gerek futbolcu ve gerekse seyirci için ailesiyle birlikte geçirilecek bir tatil günü olmasına karar vermedikçe, tedbiri almak TRT'ye düşüyor.

Bugünün imkânları içinde alınacak tek tedbir, **«Haftanın Spor Olayları»**nı gösteren programın, pazar gecesinden alınarak salıya aktarılması. Bu konuda yapılacak küçük bir anket, seyircinin pazar gecesi **«elde ne varsa»** yerine, salı gecesi **«herşeye sahip»** bir programı tercih edeceğini ortaya çıkaracaktır. Televizyon, maçın haberini veren değil, oynanışını gösteren bir yayın organı olduğundan, aktüalitenin kaybolması diye bir endişe de sözkonusu değildir. Nitekim seyirci, örneğin İngiltere'de onbeş gün önce oynanan bir maçı, televizyonda, eskimiş olduğunu düşünmeden, büyük bir zevkle seyretmektedir.

Spor servisindeki görevliler, kazanacakları bu gün ile ellerindeki filmleri montajda daha iyi değerlendirmek, maçta geçip de kamuoyunda yankı uyandıran bir olayı daha iyi işleyebilmek, filmi daha iyi seslendirebilmek imkânına sahip olacaklarından, çok daha ilgi toplayacak bir spor programı hazırlayabileceklerdir.

TRT Genel Müdürlüğü, hattâ daha ileri bir görüşle, pazartesi geceleri, sadece haberler ve spordan ibaret, bir saatlik bir yayına karar verebilir. Böylece, spordan hoşlanmayanlar, pazartesi gecelerini keyiflerince değerlendirirlerken, sporseverler de, örneğin 8.30 gibi erken bir saatte, rahatlıkla kendi programlarını izleme imkânı elde ederler.

